

Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/goesianavasc_1

ARCHEOLOGIA ARTISTICA

IX

GOËSIANA

c) AS CARTAS LATINAS DE DAMIÃO DE GOES

PUBLICADA

POR

JOAQUIM DE VASCONCELLOS

Pictura

illustris DAMIANI DE GOES, Equitis Lusitani

Per

CORNELIUM SCRIBONEN GRAPHEUM.

Cuius imago ist hæc, placido sub pallida vultu ?

Ridet purpureo fuavis in ore rubor.

Frons læta, exporrecta, alacris, dulcedine quadam

Præ se fert puri pectoris indicium.

Blandi oculi, bene nigro oculi, coma nigra, capillis

Subscriptis, nigro barba colore decens.

Prægraciles malæ, gracile est a pectore collum,

Sunt graciles digiti, sunt gracilesque manus.

Stat bene compositum iusto moderamine pectus,

Stat bene compositum parte ab utraque latus.

Cætera sic constant, ut nulla aut addere quidquam

Ars queat, aut quidquam demere iure queat.

Ecquis hic est ? agedum : Bonus est Damianus, amico

Quem versu toties Musa Graphæa canit. (1)

Ille, inquam, ille, ut nunc ita et olim in sæcula multa

Et passim, et largo dignus honore coli.

Dic patriam. Patria est bona Lusitania, Regum

Altrix, (2) magnanimum dote superba virum.

Tantus apud Regem est, Regi ut neque gratior ullus, (3)

Nec magis sit charus, nec magis cui faveat.

Nil est candidius, nil est humanius illo,
 Nil civile magis, nil magis est lepidum.
 Omnibus est carus, nulli non gratus, ubique
 Omnibus expositus, nil nisi delitiæ,
 Nil nisi amicitiae, nisi munificentia, et idem
 Unicum amicorum praesidium atque decus.
 Syncerus, simplex, indissimulatus, apertus,
 Omni fraude procul, duplicitate, dolo.
 Constans, magnanimus, iucundus, laetus, amico
 Semper vultu alacris, tristitiaque carens,
 Erga omnes facilis, comis, blandusque benignusque
 Et veri observans, et fidei usque tenax.
 Idque adeo, ut passim Damiani nomen in ore
 Sit cunctis, passim te, Damiane, sonent.
 Mirum hominem nobis pingis. Sed dicito quænam
 Hæ Nymphæ, circum quas video esse virum?
 Prima ista est Virtus, Dea maxima, et optima tamen,
 Quæ decorat tantis dotibus alma virum.
 Porro autem hæc? Ipsa est humana industria, mire
 Quæ iuvenilem animum provehit, auget, alit.
 At vero ista quidem divina est Musica, dulci
 Atque homines cantu quæ movet atque Deos.
 Hac tantum ille valet, sive artis munera spectes,
 Seu spectes dulcis voce canente modos,
 Ut facile aut reliquos longe præcellere possit,
 Aut saltem assuetis æquiparare viis.
 Plurima composuit, vel divum aptissima templis,
 Vel thalamis, iuvenum vel recinenda choris. (4)
 Quæ (bene si attendas) aut summo auctore profecta,
 Certe aut Iosquinum composuisse putes. (5)
 Stabit perpetuum Damiani Musica in ævum,
 Dicent illius plurima sæcla melos.
 Quid sibi inaurato testudo hæc aurea plectro?
 Quid sibi multiplici cymbala clave volunt?

His ille huc illuc modulanti pollice ducto,
 Et lepidum, et doctum se probat artificem,
 Ceu quondam Anphion, ceu quondam et agrius Orpheus,
 His quercus, dura his faxes movere queat.
 Unde tot illi artes? Nil non feliciter audet,
 Usqueadeò est facili præditus ingenio.
 Ecquid librorum sibi vult hæc copia circum?
 Picta quibus late pulpita onusta iacent.
 His (ubi crebra sinunt et magna negotia) totas
 Incumbit nocteis, fedulus, atque dies.
 Ergo etiam, præterquam quod sit Musicus (istuc
 Nam rarum est) sese ad γράμματα culta dedit?
 Imo dedit, valido vel iam provectior ævo,
 Et ferme ætatis flore abeunte levi.
 An ne virum puduit puerorum intrare labores,
 Et sudare levi in pulvere grammatices? (6)
 Haud puduit fane, at contra sibi duxit honori
 Non modico, e parvis magna oritura sciens.
 Scilicet antiqui non immemor ipse Catonis
 Qui Græca ocepit discere verba senex. (7)
 Nec male successit, triviis mox ipse relictis,
 Disciplinarum se ad genus omne tulit
 Et sacra pimplæi conscendens culmina montis
 Pieridum est ausus se insinuare choro.
 Quis docuit? suus iste Grapheus. Quis duxit in alti
 Pimplæi montis culmina sacra? Grapheus.
 Unde illi nomen Damiano? Græcula vox est,
 Aptior haud potuit tradier ulla viro.
 Ecqui ist huc? Ea ἀπὸ τοῦ est deducta δαμάζειν
 Quod Romana quidem lingua *domare* vocat. (8)
 Qui vero id nostro quadrat Damiano, age? Miris
 Officiis hominesque domat atque Deos.
 Quis pinxit? Suus iste Grapheus quoque scilicet ille
 Nouit qui et versu, et pingerè peniculo.

Quis tabulam aptavit? Musæ. At quo (dic mihi) ligno?

Cedrino. Aeternum permanet ergo? Manet.

Felix ille igitur, cui scilicet omne per ævum

Haud moritura adfunt, Gloria, Fama, Decus.

O salve, Damiane, virum multo optime,

Salve sæcli ingens, o Damiane, decus.

CORNELIUS GRAPHÆUS

Clarissimo Damiano Goi Lusitano
nomine regio ex Scythis redeunti.

Venisti, Damiane amice, tandem

Venisti, nimium usque et usque et usque

Expectate tuis, datur tueri

Et vultus iterum tuos et illa

Rursum audire tua, o amice, verba,

Dulci nectare, melle, faccaroque

Bis, ter, crede, mihi suaviora.

Ah quæ te tenere, amice, tantæ

Moræ? ah qui potuisti, amice, qui nam

Tam longum potuisti abesse amicis?

Ecqui nam potuisti, amice, tantum

Inter tam illepidas manere genteis?

Genteis præstupidas, feras, agresteis?

Nimirum Scythicasque Gothicasque (9)

Tu totus lepor, elegantiaque.

Eheu! quam timui anxius, ne in ista

Longa et difficili profectioe

Quid mali accideret tibi! O quot, o quæ
 Toto pectore, supplici rogatu
 Fudi vota, Deos subinde crebris
 Obtundens precibus, mihi meas te
 Primas delicias, patronum, amicum,
 Servatum incolumi darent regressu.

At bene est. Superi audiere tandem,
 Audiere pii, audiere nostrum
 Et desiderium et pios precatus,
 Te nobis reducem dedere, nobis
 Dedere incolumem et dedere saluum.
 Iam contingo tuam, o amice, dextram,
 Complexu teneo te, amice, tecum
 Iam nunc colloquio fruor cupito.
 O lætitiā, o alacritatem,
 O lucem celebrem, o diem beatum!

IOANNES OTTINGERUS

Damiano a Goes.

Quo properas? subsiste parum, seductius audi
 Rursus ad officium, Musa, vocata tuum.
 Si fecisse aliquid studuiste rectius unquam,
 Tempore nunc isto gratificare mihi.
 Non canis Icarīi te fervida fydēra (10) tardent,
 Quo minus impositum perficiatur opus.
 Est labor exiguus, restat breve tempus eundi,
 Accipe, quæve domus, qui suæ petendus herus

Stat domus, et variis intus suffulta columnis,
 Porticus ante fores nulla, sed umbra tamen.
 Hic habitat Phœbo gratus, Musisque benignus
 Hospes, et antiquis par pietate viris.
 Prælustris genere atque opibus, nullique secundus
 Iudicio rerum Pallados arma colit.
 Non Mæcenati cedit, qui natus equestri
 Ordine, contentus forte parentis erat.
 Ingressura domum, tacito circumspice vultu,
 Occurret subito pulchra puella tibi.
 Musica nomen habet Tyrio spectabilis ostro,
 Quæ lenire animos et fera corda potest.
 Forma decens, flavi crines, et eburnea cervix,
 Et Veneris quales non reor esse pedes.
 In læva gestat cytharam, tenet altera plectrum,
 Molle sub arguto pollice tinnit æbur.
 Ede genus, nomenque tuum; mox illa modeste
 Ad dominum ducet, sistet et ante pedes.
 Hic, ubi se pictis pandit conclave tapetis,
 Poplitibus flexis talia voce refer:
 «Reddite Pieriis Musis, et reddite Phœbo
 Post aulæ curas o Damiane graves.
 Iussit adire tuas ædes, placidosque penates,
 Nomine me iussit multa rogare suo
 Qui pueros format teneris præceptor ab annis,
 Ottingerus, amans nomen honore tuum.
 Sæpe recantati data copia carminis esset,
 Quale canit modulans tempore mortis olor.
 Audivisse nihil iurat se dulcius unquam,
 Quam quod ab affectu pectus et ora movet.
 In quo nunc demens titulum clementis habebit,
 Qui fuit ante ferox hostis, amicus erit.»
 Hæc et plura refer, vultus sua verba sequatur,
 Atque abiens lætis gestibus adde: Vale.

Figmentum POLITÆ

Mercurius Deus immortalis

Damiano suo mortali

S. D.

Quæ tibi felicem perfert, Damiane, salutem
 Littera, fyderei venit ab arce poli.
 Non humana ferens celeres mandata per auras,
 Sedibus aut veniant quæ tibi ab Hesperiiis,
 Omnipotens summi sed quæ moderator Olympi
 Confilio divum Jupiter ipse dedit.
 Sum Deus ille hominum custos, fidusque Deorum
 Interpres, Maïæ filius atque Iovis,
 Cuius tu numen semper veneratus amicum
 Commoda scis rebus multa tulisse tuis. (11)
 Quod si divini mortalia lumina vultus
 Non foret aspectum cernere posse nefas,
 Ipse ego te propria compellans voce, salutem
 Cœlitus adferrem et fedula iussa patris,
 Sed vetat æterni reverentia numinis ore
 Aedere, quæ melius littera nostra feret:
 Jupiter impulsus fociorum in vota tuorum
 Audiit assiduas in tua damna preces.
 Hic monet ut comites statuas ne linquere fidos,
 Cœptum ad iter summum qui te habuere ducem (12)
 Sin fecus, et spreto male sanus numine divum
 Vincula fodalitii folveris arcta tui.
 Per cœlum iurat, terram, stygiamque paludem,
 Per quæ agitat dextra fulmina sæva manu.

Pestiferas capiti tenebras vertigine tetra,
 Morborum et diram fūggeret illuviem.
 Hæc ait, et totum nutu tremefecit Olympum
 Cogens æthereos in sua verba Deos.
 Quare age ne fummi temnas mandata tonantis,
 Cuius in excelsō numine cuncta manent,
 Dispersumque gregem solita ad tua pabula ducas,
 Nec tibi commissas desere pastor oves.
 Rumpe moras, veterem lætus proficiscere Romam
 Non deerunt cœptis numina fausta tuis.
 Inde Liburnorum pete regna, et amœna revise
 Mœnia præclaræ (me duce) Parthenopes.
 Nil dubites, magnos felicia fata triumphos
 Pro meritis spondent et pietate tuis.
 Te socii implorant nullo custode relictī,
 Tristiaque assiduis planctibus ora rigant.
 Splinterus (13) febribus nuper correptus acutis
 Aeger et exhaustis viribus invalidus,
 Sustulit exangues supplex ad fydera palmas,
 Proque tua oravit sæpe salute Deos.
 Villingerus (14) item vestræ virtutis avitæ
 Aemulus, et patriæ gloria magna suæ,
 Ter tria fœcundi spumantia pocula Bacchi
 Exhausto toto et proluit ora mero.
 Christophorus (15) fauces Erebi manisque silentium
 Sollicitare tuum haud destitit ob redditum.
 Ipse Paludanus (16) divina carmina voce
 Lulsit, et argutos reddidit ore sonos.
 Quid memorem curis vacuum, Damiane, Politen, (17)
 Cultor amicitiae qui fuit usque tuæ?
 Cum ausus sit Aonias interpellare camœnas
 Ut facerent nostro te ducem adesse choro.
 Idem alii exoptant capti regionis amore
 Visendæ et studio forsitan Italiae.

Ergo iter inceptum, et communis seu bona vitæ
Seu mala cum fociis arripe (ut ante) tuis.
Nil te Pontificis, nil purpureive Senatus
Sedibus a solitis commoveant abitus,
Nil sceleratorum tangant maledicta virorum,
Nil tuus aut moveat non periturus honos.
Ipse ego apud magnos pro te peragam omnia reges,
Ipse malis pœnam suppliciumque feram.
Principibus gratum reddam, populi que favorem
Captabo, et tecum numina summa traham.
Nomen in omne tuum fama celebrabitur ævum,
Et vives patriæ spesque salusque tuæ.
Datum ex cœlo Empyreo 12. Aprilis,
Anno 1538.

GERARDI AVIDII

in

Iosquinum a Pratis Musicorum principem

Nænia.

Musæ Jovis ter maximi,
 Proles canora, plangite,
 Comas cypressus comprimat,
 Josquinus ille ille occidit,
     Templorum decus,
     Et vestrum decus.

Severa mors et improba
 Quæ templa dulcibus fonis
 Privas et aulas principum,
 Malum tibi quod imprecer,
     Tollenti bonos,
     Parcenti malis?

Apollo fed necem tibi
 Minatur, heus mors pessima,
 Instructus arcu et spiculis,
 Musasque ut addant commonet,
     Et laurum comis,
     Et aurum comis.

Josquinus (inquit) optimo
 Et maximo gratus Jovi
 Triumphat inter cœlites,
 Et dulce carmen concinit.
     Templorum decus,
     Musarum decus.

Epitaphium

IOANNIS OKEGEM

Musici sua tempestate summi

per

Polyhistorem Philomusum (18)

Ergo ne conticuit

Vox illa quondam nobilis,

Aurea vox Okegi? (19)

Sic Musicæ extinctum decus?

Dic age, dic fidibus

Tristeis, Apollo, Nænias

Tu quoque, Calliope,

Pullata cum fororibus

Funde pias lachrymas.

Lugete quotquot Musices

Dulce rapit studium,

Virumque ferte laudibus,

Artis Apollineæ

Sacer ille phœnix occidit.

Quid facis invida mors?

Obmutuit vox aurea,

Aurea vox Okegi,

Vel faxa flectere efficax,

Quæ toties liquidis

Et arte flexilibus modis

Per sacra tecta sonans

Demulcet aureis cœlitum

Terrigenumque simul,
    Penitusque movit pectora.
Quid facis invida mors?
    Vel hoc iniqua maxime,
Aequaque omnibus es;
    Sat erat tibi promiscue
Tollere res hominum.
    Divina res est Musica.
Numina cur violas?

PAULUS SPERATUS

Episcopus Prussiae Pomezanienfis

Damiano a Goes Equiti Lusitano

S. P. D.

Vellicabat mihi sub hesternam vesperam nescio quis genius auriculam, quo primum te aspexi, Damiane a Goes, ex incognitis amantissime, sed cui notior esse cuperem. Verum temporis obsequendum. Tu arduis regis tui negotiis inhias; ergo festinato abeundum tibi, proinde alter ab altero dividimur. Hoc tamen me beat, quod in hac barbara terra semel hominem vidi, qui hominis nomen præ barbaris istis meretur. Vale, me tuum esse finito. Hæc celeri manu. Utinam dominus sit dux et redux tuus in patriam dulcem tuam. Iterum vale. 12 Septembris. Anno 1531.

12. 9. 31.

LUDOVICUS VIVES

Damiano Goesio suo

S.

Quod epistolæ tuæ nondum responderim, mi Damiane, non voluntas in causa fuit, quæ est erga te, ut potuisti cognoscere, profecto, summa, sed valetudo adversa mea, quæ per

ingentes dolores tum corporis tum animi mei vires valde afflixit; neque nunc scriberem, nisi vereretur ne quid tu de immutata mea erga te voluntate secus suspicari quæ res habet et ego vellem, cupio enim ut intelligas me in ratione ista amicitiae paria tecum facere, et tantopere amantem non mediocriter redamare. Munus istud regium opto tibi felicissime evenire, ut in eo diutissime et cum summa gratia atque animi tranquillitate verferis; quod te scripturum ex patria recipis rem utique feceris mihi multo gratissimam, iter tibi prosperum precor; fac quaeso ut per occasionem regi tuo, atque adeo beneficio illius in me, meo quoque salutem dicas meis verbis reverentissime, atque officiosissime et gratias pro me agas de amplissimo congiario quo me superiore anno profectus est, quod eo rerum mearum articulo contigit, ut non potuerit non et maximum, et multo iucundissimum videri. Salutabis item mihi D. Episcopum Vesevientem. *Hedioni* non rescribam nunc propter meam valetudinem, quin et multum deliberabo, quando ac quemadmodum scribam, propter tempora et hominum suspensiones. Gratulor tibi profectum in literis, non possum mo-

17. 6. 33. vere manum in scribendo. Vale Brugis 17 Junii. 1533.

BONIFACIUS AMERBACHIUS

Clarissimo viro Damiano a Goes.

Nihil est, clarissime Damiane, quod praesenti exhibui. Quid enim potuissem non nisi unum diem hic agenti? verum quod hoc in tuis ad me literis officii titulo insignis, humanitatem tuam intelligo, ex pulice, quod aiunt, elephantem facientem,

cui fane ficubi mea opella quicquam præstare possum utroque dignum, nihil pro virili detrecto. De Hispano recte tenes; iam bis proscriptus tertium redierat, aliquot mensibus in carceribus detentus ex situ et tenebris, nescio quid vitii dementiæve contraxerat. Id ubi Magistratus rescivit, adhibito medico, curatus est ex publico et tandem rectius valens dimissus, cogitabat is tum Italiam; verum an in instituto perstiterit nondum scire potui. Christophorus illi nomen erat, gentilitium ignoro. Literis si quas aliquando ad me scripsit, inter crucem adpictam notas apophragismatis loco subiiciebat S. M. S. C. H. vir nisi multum fallor præter vitæ integritatem pius ac Reipublicæ Christianæ optime cupiens. Clarissime Damiane, si quid præterea sit in quo tibi morigerari possim, me tuum esse scias, et quidem ex animo. Bene vale clarissime vir. Præpropere Basileæ Calend. Septemb. Anno 1533.

L. 9. 33.

CONRADUS GOCLENIUS

Damiano a Goes

S. P.

Siccine tu, mi Damiane humanissime, te proripis e Friburgo velut canis e Nilo? et Erasmus nostrum, qui te non minore omnium disciplinarum cultu ornare potuit, quam ipse Nilus totam Aegyptum fecundat, tam repente deferere in animum inducis? præsertim cum sitim discendi nondum expleveris? Quid autem tota Italia tibi præstare poterit, quod non multo cumulatius suppeditet unus Erasmus? Nec te aliud iudicare

certo scio, ac animo saneque dolente causam mutandæ sedis tibi iucundissime intellexi. Dii autem superi et inferi malis exemplis perdant illos crocodilos, hyenas, et aspides, qui virulentis linguis a tam optata conditione, quam per tot pericula petivisti te extrudunt. Patavii neminem habeo, cui te velim commendare. Quod si apud Patavios te ulla commendatione indigere arbitraris, est tibi ad manum nostri seculi Livius, (20) qui te non solum Patavinis, sed quotquot sunt per universum orbem viris doctis facile commendatissimum efficere possit. Porro gratiam habeo maximam, ac pro indubitato coniunctissimi animi interpretor argumento, quod me de rebus tuis omnibus certiores reddere voluisti. Gratius ex ipso fonte bibuntur aquæ. In cæteris non dubito, quin ita sis attemperaturus studia tua, ne de nihilo conditionem apud florentissimum Regem, ut vulgus putat beatissimam, et multis tam optatam philologiæ et sapientiæ amore deservisse videaris. Oroque, ut si quando dabitur opportunitas, me etiam de reliquo peregrinationis tuæ certiores facias. Item si quid boni habes de Resendio (21) nostro, nihil maiore cum voluptate audiemus. Bene vale.

10. 6. 34.

Lovanii 10. Junii. Anno 1534.

PETRUS BEMBUS

Erasmo Roterodamo.

Binas a te literas accepi, alteras iam pridem, quibus mihi Frobeniorum curam et diligentiam, tum vero etiam petitionem Livianis libris imprimendis commendabas, ad quos cum rescripsissem, (ad me enim scripserant) respondere tuis literis distuli;

proxime alteras, quarum priore pagina te purgas de illa ipsa Frobeniorum (22) commendatione tua, posteriore me rogas, ut Damiano Lusitano Patavium venienti ad ludum literarum ne desim. Ego vero cum illum libenter vidi, est enim quemadmodum scribis, atque ut ex duobus eius congressibus et sermonibus elicui, optimis moribus et omni elegantia et suavitate sane præditus, itaque lucrum mihi videor fecisse ex tuis literis, qui iuvenem mirificum ut cognoscerem effecisti, tum me ei largiter obtuli, petiique ut meis rebus omnibus meque ipso suo iure uteretur. Sed adhuc usus non est homo permodestus. Domum etiam conduxit me ignaro, sed domum plane bonam. De purgatione, quæ altera erat pars in tuis recentioribus literis, nihil dicam, nisi te nimis parce nimisque subtimide tibi ipsi de me polliceri. Vellem fidentius atque prolixius a me omnia expectares coniunctissimi hominis officia, utque id in animum inducas tuum, magnopere abs te peto. Frobeniis ut ad antiquiores tuas literas postremo respondeam, in eo quod petebant esse usui non potui. Neque enim Livianos libros habebamus ullos manu scriptos, qui non minus probi essent, quam ab Aldo (23) impressi, qui sunt in omnium manibus. Sed de tota re non dubito, quin te illi certiore fecerint. Hac scripsi manu mea ut parte aliqua tibi vicem redderem, qui tuas ad me literas, amantissime, tua manu semper conficis. Valetudinem tuam, qua te audio admodum imbecilla uti, curabis diligenter, nosque diliges. Vale 3. Id. Novemb. 1534. Patavii.

II. II. 34.

BONIFACIUS AMERBACHIUS Jureconsultus

Damiano a Goes

S. P.

Quod ad priores illas tuas literas non responderim, nulla oblivione tui, sed nuntiorum raritate factum est, ne quid tibi quoque imputem, identidem locum mutanti. Equidem, mi generosissime Damiane, eo in te sum animo quo præsenti fui præsens. Fui autem omnium deditissimo ac nihil æque atque tibi morigerari desiderante. Itaque si quid mea opera velis, præsto est, omnia volo a me et postules et expectes officiis tuas etiam cogitationes vincere, pro virili, parato, id quod tam tibi persuasum esse cupio quam quod est persuasissimum. Parce si parcius tecum ago. Scripsi hæc angustia temporis exclusus. Nam dum Erasmum nostrum, nuper huc mecum animi causa profectum heri sub vesperam salutare instituerem, a Gilberto tuæ in urbem profectionis simul et nuntii cras mane istuc iter ingredientis admonitus sum. Volui occasione commodum oblata, vel tribus verbis te compellare, cui de meliore nota etiam atque etiam commendatus esse cupio. Bene

31. 7. 35. vale vir clarissime. Pridie Cal. August. Anno 1535. Basileæ.

Erasmus quatenus per valetudinem licet totus est in Concionatore absolvendo quem nobis proxim. Septemb. typis Frobenianis procusum dabit.

CONRADUS GOELENIUS

Damiano a Goes

S. P. D.

Tuis literis, mi Damiane, nihil potuit neque optabilius neque iucundius accidere, quæ veluti oculis subiecerunt mihi iam olim perspectum animi tui candorem, quo haud scio an unquam in vita repererim quicquam magis exosculandum. Verum illud unum mihi fuit acerbissimum, quod tibi rem honestissimam postulanti obsecundare ac morem gerere non potui, cum nulli mortalium æque cupiam gratificari, vel potius pro ingentibus beneficiis referre gratiam, quam uni tibi, cuius amicitiam inter prima bona soleo commemorare. Obstant pacta nobis a primordio cum Academia inita, quibus certus numerus convictorum præscribitur, quem egredi nobis nullo modo licet. Franciscus autem Hoverus (24) ad Barlandum (25) quam ad Rutgerum nostrum (26) videbatur propensior, posteaquam apud nos non erat locus, in qua re non habui cur illi repugnarem, præfertim cum diceret se agere e tuo præscripto. Accersam interim aliquoties tuum nepotem ad me, ut videam quid promoveat in literis, additis calcaribus si videatur indigere, quamquam in ea re Barlandum suo officio reor non defuturum, ego tamen nullam occasionem declarandi gratissimi animi mihi omittendam existimo. Id quod cumulatissime intelliges si quid unquam a me petas quod in meo versetur foro. Splinthero et Politæ convictum tuum ex animo gratulor, ὡς ἀπὸ τὸν ὑμῶν ἀγαθὸς ὡς τὸν ὑμῶν. (27) Tua gravitate, modestia, ac singulari prudentia spero illis non mediocre incrementum ad naturæ industriæque studium, quo ad optima quæque contendunt, tua consue-

tudine et exemplo accessurum. Si tantum spatii dabit nuntius, scribam etiam ad illos, sin minus, tu obsecro in amicis salutandis mihi esto loco epistolæ, ac feliciter vale. Lovanii Juli

12. 7. 36. 12. Anno 1536.

IACOBUS Cardinalis SADOLETUS

Damiano a Goes

S. P. D.

Petrus Bohemus (28) præstanti vir et nobilitate et doctrina, idemque et morum et partium optimarum, cum aliquot horas fuisset mecum, multa de te mihi narravit, quæ ego mediis fidius cognovisse gaudeo, non enim ulla oratio meis auribus est iucundior, quam quæ absentium virtutibus laudis testimonium dat, quod ille sane apte atque constanter apud me de te fecit. Nam et de ingenio deque nobilitate tua, nec non de studiis artium optimarum, de rerum usu, de prudentia, de humanitate sic copiose locutus est, ut non solum fidem mihi fecerit eius prædicatio plena auctoritatis, sed me in amorem quoque tui compulerit. Itaque illi ad vos redeunti nihil ad te dare literarum non potui, hac tantum de causa ut scires quod minime forte expectabas, me te inscio et inopinante factum esse tuum. Ac noster quidem amor hoc initio ingressus, futurus etiam est par inter nos et mutuus, non enim diffido gratam hanc tibi meam voluntatem futuram. Sed quæ inter nos sumus collocuti varia et multa, spectantia ad communem (ut ego arbitror) utilitatem, Petrus ipse ita tibi communicabit, ut tuum quoque ad ea conficienda et promovenda meis verbis

requirat auxilium. In quo rogo te, mi Damiane, ut te ardentem promptumque exhibeas, conferasque te in eam curam, ut Christianæ afflictæ periclitantique Reipublicæ aliquid a nobis privati auxilii, quando adhuc publica remedia, afferatur. Non te fugit pro sapientia tua, hanc unam esse actionem hoc tempore magno viro dignam. Quid est autem quod nobis tantopere debeat esse propositum, quam dignitas quæ a nobis vel vitæ iactura retinenda est una porro illa ratio dignitatis solida est, quæ Deum secum et Christianam habet pietatem coniunctam. Sed ne multa, Petrum ipsum audies mea tibi consilia et cogitata explicantem, meque mutuo amabis. Vale. Romæ 15. Cal. Iulii. 1573.

18. 6. 37.

DAMIANUS A GOES

Iacobo Sadoletto Cardinali

S. P.

Petrus Bechimius vir antiquæ nobilitatis e regno Bohemiæ atque inviolatæ fidei tuas ad me, vigilantissime præsul, literas pertulit, quibus et si antea quidem semper ab initio mores doctrinamque tuam, ex quo liberalibus studiis natu grandis admodum (prout fors mea atque aulica negotia permiserunt) incumbere cœpi, maxime amplexus sum, tamen nunc certe cum mihi homini tibi nomine tenus tantum cognito, ultro literas dare dignatus sis, magis magisque me in amorem tuum non modo coniecisti, verum plane etiam devinctum reddidisti. Quod sane genus humanitatis usque adeo a nostra iam pridem Republica Christiana profligatum est, ut permultos

etiam videre liceat ex eorum numero, qui se Christi ecclesiæ columnas prædicant ac protectores, qui neminem infra se humili fortunæ loco constitutum, admittant, nisi precibus impulsî fuerint aut lucro servitiî extimulati. Quem errorem exemplo splendoreque vitæ tuæ spero tandem ab illis tanquam in speculo tuam Christi imitationem contemplantibus propediem labefactatum iri. Quamobrem te oro, ut ab incepto ne desinas, tuoque tam pio ac sacrosancto proposito felicem exitum ac finem imponere digneris. Quod si feceris, procul dubio nobis eris maximæ spei adventantis Reipublicæ salutis. Sed ne forte hic adulationis nota insimulari queam, a qua semper natura abhorruî maxime, relicto in medium præfationis longioris exordio ad tuam epistolam me convertam. Postulas implorasque auxilium Christianæ Reipublicæ a me homine tanto oneri impare, honoreque indigno, utpote quando publica defunt remedia, nos illi pharmaco privato subveniamus. Equidem, præstantissime Præsul, quamquam ex regia Principis mei ab hinc triennio animadvertens inibi ministerio non posse nisi abuti meo, me subduxerim, atque in totum a tractandis negotiis aulicis quatenus fieri posset, memet abdicarim, tamen hac in re, quia ad fidei ea nostræ salutem animorumque conservationem pertinet, modo absque omni fūco technisque aut cavillationibus fieri possit, libenter operam meam (quantulacumque sit) offero, Christi Jesu auxilio fretus. Potero quidem aliquid (ni fallor) pro mea ingenii tenuitate apud eos qui se Evangelicos profitentur, cum quibus negocia Regis mei gerens, per totam Germaniam atque Belgicam spatio quatuordecim annorum non mediocrem amicitiam contraxi. Epistolam quam ad Philippum Melancthonem (29) mitti postulas, postridie quam eam accepi, per certum tabellarium Augustam Vindelicorum transmittendam curavi. Inde Wittenbergam perferretur bona fide, et quicquid Philippus responderit tuæ celsitudini, per me tuto committetur. Hæc nostra epistola opera Petri Caroli (30) Consulis Lusitanorum Venetiis ad te pervenit, cui si respondeas, literas tuas pari

ratione ad eundem destinare possis. Is enim eas, ubivis gentium fuerim, ad me curabit transmittendas. Cogor equidem consilio medicorum propter capitis ægritudinem, in quam incidi, ex quo ocio isto literario frui coepi, calores Patavii nos fugere, quibus exactis Deo adiutore huc revertar. Superiore quadragesima nactus sum orationem de parando concilio (31) cuius autor tua eximia prudentia fuit. Eam mox ad Melanchthonem misi, ut tuam pietatem amoremque in Christi ecclesiam ex illa cognosceret. Postea ex Germania a quodam amico accepi orationem, quæ exhibita est in comitiis Smalcaldiensibus (32) de refutando concilio Mantuano, quam credo apud vos esse, tamen quia Petrus Bechimius affirmavit nullam eius isthic mentionem factam fuisse, obiter eam literis meis adiunxi. Reliquum erit, ornatissime Præsul, ut te orem, ne Pontificem Maximum atque collegium Cardinalium instigare desinas, ita ut incepisti, ad Ecclesiæ concordiam, quæ procul dubio in vestris manibus est. Deus Optimus Maximus tuam dignitatem fervet, uti tandem aliquando Reipublicæ Christianæ multos iam annos afflictæ dilaceratæque perpetua tranquillitas et salus tuis consiliis restitatur.

Patavii Cal. Iulii, Anno salutis 1537.

I. 7. 37.

DAMIANUS A GOES

Nicolao Clenardo

S. P. D.

Literæ tuæ, quæ quidem scriptæ fuere ipso Christi natali, vix tandem ad nos mense Augusto senio confectæ pervenerunt, quibus, candide Clenarde, etsi docte mecum planeque

Attice agas, et ego contra Laconice imperiteque responsioni subserviam, rem tamen gratam admodum mihi fecisti, quod de studiis Divi Henrici Lusitaniæ Infantis, (33) Regisque potentissimi nostri fratris ea polliceris, quæ tantum principem et ad exemplum vitæ aliis præbendum, et ad Rempublicam gerendam decent. Nunquam quemquam eius probitatis opinio fefellit, nunquam etiam fallere possit. Rumor hic sparsus de canonicatu in te collato nobis gratus fuit. Quod autem evanuit dolemus. (34) Mihi tamen multo iucundior fuit tua animi temperantia, qua ut ais curam animarum, quibus præesse ob linguæ imperitiam non poteras, recusasti. Utinam multos haberemus tibi hac in re pares, aut saltem non multo inferiores. Flagitas a me ob meam in Linguam Lusitanicam Ciceronis de Senectute versionem (35) rationes temporum Romanorum Consulum. Scito depravata exemplaria multos in errorem induxisse. Quod ipsum Theodorus Gaza vir disertissimus videns, cum rem inextricabilem judicaret, nomina Consulum, ubi de Livio Andronico legitur in sua Græca interpretatione omisit. Quo in loco pro Cethego et Tuditano lege: C. Claudio Centone et M. Sempronio Tudetano Confl. et rem luce clariorem habebis. Fuerunt hi Consules An. 513. ab urbe condita P. autem Sempronius Tudetanus et M. Cornelius Cethegus Consules fuerunt anno ab urbe condita 550 quo tempore Cato præturam obtinuit, trigesimum annum agens. Porro de duabus negationibus, quod scribis in ipso Catone una, et altera in Oratore, quibus ademptis sensum ipsum clarius apparere iudicas, ego contra non modo in alia sum opinione sed nec sine illis orationem filum habere, aut sententiam constare posse affirmo. Difficultas autem apud Oratorem est in verbo *refero* male intellectum, pro quo si accipias *repræsentō*, nullam invenias obscuritatem veluti si dicas cum Cicerone: *Ut igitur in formis et figuris est aliquid perfectum et excellens, cuius ad excogitatam speciem imitando referuntur* (id est repræsentantur) *ea quæ sub oculis ipsa non cadunt, sic perfectæ eloquentiæ speciem animo videmus, effi-*

giem auribus quærimus. In Catone ablata (ut vis) negatione, ipsum sensum auferas et senectuti imponas, si vacaret muneribus iis, quæ posset sine viribus sustinere, fateor enim legibus institutisque liberari senectutem a laboribus illis, quos sine robore et viribus assequi non possumus, nec tamen ob id est soluta ab illis negotiis, quæ ingenio, ratione, coniecturis, cognitione multarum rerum, consilio possit efficere. Quibus si vacaret plane esset tollenda, nec illi committenda ducerem negotia publica, sed iuventuti, unde ipsum Ciceronem mendacissimum redderemus, qui inibi ait multas Respublicas everfas consilio iuvenum, quæ senum postea in libertatem restitutæ fuere. Iam vides, mi Clenarde, negationes nullo pacto adimendas esse, sed potius aureis characteribus exprimendas, ne quis in errorem eiusmodi forte incidere imprudens possit. Te tamen in hac sententia nunquam fuisse arbitror, sed eiusmodi ad me scripisse puto, ut periculum de meis studiis faceres, quæ si non interrupta essent ærumnosa hac mea vertigine, non tam tenuiter fortasse suos progressus (ut hæctenus) fecissent. Verum utcumque id abs te factum sit, ingentes tibi pro tuo in me aio habeo atque ago gratias. Monitio tua mihi et gratissima et iucundissima fuit, post hac meditatius scribam.

*Invida me spatiis natura coercuit arctis
Ingenio vires exiguasque dedit (36).*

Sum præterea naturæ ipsius iniquitate usqueadeo extemporaneus, ut sæpius literas claudam non incastigatas modo, sed nec semel lectas, præsertim eas, quas ad amicos illos mitto, qui meorum noverunt studiorum radices ac processus. (37.) Cæterum illud, quo nihil in hac vita difficilius maiusque est, etsi certandum cum natura ipsa sit, amplius non faciam. Fragmenta tuorum carminum (38) magna cum voluptate legi quidem, sed maiori alacritate de institutis cum Nigritis tuis studiis (39) descriptionem ex literis Joachimi Politæ accepi, a quo

fi quæ forte defint in meo hoc epistolio, plenius reliqua omnia
es intellecturus. Vale, amicissime doctissimeque Clenarde, et
19. 7. 37. nos ama. Patavii 14. Cal. Augusti. Anno 1537.

DAMIANUS A GOES

amico cuidam suo (40)

S. P.

Pridie Calend. Januarii ad me, vir amantissime, dedisti li-
teras, quas tandem diuturna mora itineribus interceptis, ob
ingruentes undique bellorum strepitus, mense Augusto ex Ger-
mania reversus accepi. Mirabere fortasse quod singulis prope
æstatibus, ultro citroque me gruum more vagari audias. Id
quidem morbi ex veteri primum consuetudine peregrinandi
mihi est contractum, sed eum postea confirmavit vertigo (qua
perpetuo affligor) usque adeo ut ei cruciatui nullum promptius
aut præsentius adhibere possim pharmacum, quam equitatio-
nis. De carminibus tuis iudicium doctorum virorum meumque
requiris, quo nomine immensas tibi ago gratias, quod tam amice
scilicet amico res tuas aperire non dedigneris. Ego quid alii
promiscue mecum sentiant, referam. Aiunt procul dubio tua
carmina nec inventione carere, nec omnino Musis displicere
sed perinde atque principi totam regiam quæ, quamquam
multis ministeriis suffulciatur, omniaque placeant in ea, et in
suo genere approbentur, tamen qui in primo illo versantur or-
dine, quive in prima vel secunda mensa recumbunt, magni ha-
bentur, alii vero qui in quarta ab illo ordine veluti orchestræ
cavea locum obtinent, in nonnulla etiam dignitatis parte cons-

tituuntur, reliqui autem omnes ad coquos usque et obsoniorum structores, quamvis obscurum satis gradum occupent, necessarii tamen sunt, quia servilia illis negotia et laboriosa officia incumbunt, quæ quamquam gravissima sint, in momento temporis tamen delentur extingunturque. Tu in regia quidem versaris, at in quo loco difficile fuerit discernere aut iudicare. Hæc sunt ex communi sententia quæ habui de tuis carminibus dicere. Venio ad meam peculiarem de te opinionem, quæ profecto magna est, sed eam (quoniam Laconice semper apud amicos ob ingruentem capitis dolorem agere cogor) paucissimis absolvam, teque oro amice ex amico pectore procedentem ut accipere digneris. Doctus Cicero primum sane locum soluta oratione inter Latinos obtinet, nec eius genio quicquam derogatum fuit, propterea quod carmina eius salibus non essent condita. Sed ab eo tamen scriptorum genere, quum ne sibi quidem ipsi satis placeret (quatenus potuit) se abstraxit. Quid si pari ratione et tu, qui tibi ipsi quoque (ut profiteris) displices, Ciceronis exemplum sequaris, cuius non iniuria sectator felicissimus esse iudicaris. Habes certe auream plane et Tullianam in soluta oratione venam, in carminibus autem Alcumistica Veneri similem. Et scis quam molestum sit, versari inter communes atque plebeios complexus. Quapropter te oro ut huic sententiæ meæ obtemperes, nempe ut optimum tibi locum concedi inter Ciceronianos patiaris. Quod de libris Aldinis mittendis ad me scribis, fecissem equidem libens, sed illa officina nihil novi amplius (ut solebat) dat studiosis. Si quid interea boni emerferit, id quod vis effectum reddam. Vale. Patavii 6. Cal. Sept. Anno 1537.

26. 8. 37.

JACOBUS Cardinalis SADOLETUS

Damiano a Goes

S. P. D.

Posteaquam ad te literas dedi, vicissimque accepi priores illas tuas, paucis illis diebus incidi in morbum gravem, quo cum quatuor pene mensibus conflictatus, aliquotiens vitæ periculum adii, ea re factum est ut nihil scriberem ad te cum maxime cuperem; etenim scito magnas mihi sollicitudines accessisse ex ea epistola quæ ad amicum tuum missa est: (41) illa enim inter Germanos vulgata, non parum in me infamiæ et suspicionis concitavit, quasi ego pristina causa desciscere, et cum Luteranis commercium habere velim, a quo ego sensu longissime abhorreo. Sed ego qui meo animo conscius sum, et me memini agere Dei causam, forti animo fero eiusmodi hominum calumnias. Scribuntur autem ad me de Melanchthone varia, aliî probiorem et modestiorem multo quam reliqui nostri adversarii sint, aliî fraudulentum et fallacem insimulant, quod fane nollem, ita enim diligo si bonus, si simplex, si ingenio sit, quod in illo ingenio illaque doctrina aptius mihi videtur convenire. Hoc tibi affirmo, si congruere inter me ipsumque licebit, id quod ego iamdudum molior, non difficiliter nos gloriam constitutæ concordiæ et pacatæ Christianæ religionis ambos adepturos. Proinde a te peto ut mihi de his omnibus quid tu sentias, et quam spem habeas in manibus, indicare plane tuis literis velis, nihil mihi gratius es factururus, quam si me certiores tui et iudicii et illius consilii reddideris. Cætera quæ ad causam huiusmodi pertinebunt, literis inter nos, ut occasio affuerit, agentur, atque explicabuntur; confido enim te cui et in virtute et in doctrina et in amore erga me permultum tribuo, assiduum mihi et benevolum adiutorem affuturum.

Ego quamquam Dei beneficio iam e periculo emerfus sum, nondum tamen mente et corpore ita confisto, ut accuratis scriptionibus idoneus sim, quare te volo æqui boni consulere, si hæc tibi epistola negligentius esse scripta videbitur. Quod Patavium redieris, gratum mihi est, præsertim cum reversus sis valentior, propinquioribus enim locis crebrius inter nos com-meabunt literæ. Tu ut valeas, nosque, quod facis, diligas, magnopere a te peto. Vale. Ex Urbe, 3. Cal. Ianuar. Anno 1538. 30. 12. 37.

PETRUS BEMBUS

Damiano Lusitano

S. P. D.

Delectaverunt me magnopere literæ tuæ quæ tui cupidissimum de omni statu tuo erudierunt. Itaque gratulor te uxorem duxisse, atque ita consulere posteritati voluisse. Quam tibi rem Deum Optimum Maximum fortunare volo. De me quod scire optas, nihil tibi possum dicere, præter hoc unum, me in Cardinalium collegium a Paulo Tertio Pont. Maximo, non modo non petentem, sed ne cogitantem quidem ea de re quicquam fuisse cooptatum. Nunc me comparo ut ad illum proficiscar. Id enim me quam primum facere vult. Te amatissimum mei esse, ut scribis, valde gaudeo, idem de me tu ut cogites, exploratumque habeas a te peto. Resendii literæ si venerint, erunt mihi gratissimæ. Vale. Nonis Aprilibus 1539. Venetiis.

5. 4. 39.

LAZARUS BONAMICUS

Damiano suo

S. P. D.

Quæ antea de matrimonio audieram quæque iucundissima fuerant, eadem multo iucundiora extiterunt lectis tuis literis, quas heri accepi; non enim solum certiora existimabam quæ a te afferebantur, sed etiam humanitas tua ad me scribens fustulit pene subrusticam verecundiam meam nam cum ad te vellem scribere gratulatione quas meas partes esse putabam, impendebam tamen eo timore, ne viderer scribendo exigere, quod mihi non debebas, sed liberalitas ut solet, tua obtulerat, de globo loquor, de arcu, de chartis, quæ omnia tantæ curæ tibi esse video, ut magis admirer tuam in omni genere officii et laudis diligentiam, quam hanc in his rebus sollicitudinem probem: omnia tamen ex magnitudine animi ac probitate profecta esse intelligo, cum tam parva in re errorem pertimescas quod ingenium, quæ disciplina tua vivendi fecit, mi Damiane, ut me valde matrimonium tuum delectaret. Si enim in arboribus propagatio laudatur, quanto magis in viris bonis; fortes gignuntur fortibus, et alter senior poeta *ἐοικότες τέχνη γυνεῦσι γίγνεται* (42) vere cecinit, quo circa tibi gratulor et eo quidem magis, quod uxorem (ut audio) duxisti, nobilem, liberaliter educatam, formosam, dignam denique quæ uni tibi in matrimonio collocaretur, præterea nemini. Utinam ex te nascantur tui similes, qui tua cura instituti ætati suæ ornameto, tibi tuisque maximæ sint voluptati, ad quam rem te pares nunc oportet. Hoc est connubii munus, hoc omnibus in ducenda uxore propositum esse debet. Sed quid ego hæc ad te? quem et optimum et prudentissimum esse non ignoro. Quod factum esse a

me non tui admonendi, fed testificandi potius summi mei erga te amoris gratia velim interpreteris. Patrem meum, cæterosque (ut iubes) tuo nomine salutabo. Possum autem tibi confirmare ab omnibus te amari, et fuspici. Vale. Patavii 15. Cal. Maias. 1539.

18. 4. 39.

SIGISMUNDUS GELENIUS

Damiano a Goes

S. P. D.

Mirifice me nuper exhilaravit Frobenius, patrone eximie; non solum enim salute tuis verbis mihi renunciata, memorem te amici intellexi, fed etiam ex eiusdem fermone percepi te veterem erga officinam hanc favorem retinere, quando quidem et Tertulianicum thesaurum benigne communicas, et insuper alia ultro polliceris omnibus rerum mirandarum studiosis vel ambitiose expetenda. (43). Mihi certe, cum ex non memini quo non ita dudum cognovissem aliquid eius generis penes te esse, ardebat animus hortari ad editionem. Sed bene habet quod nos prævenisti. Porro cum quævis historia natura sui delectet, peregrina vero admirationem etiam pro condimento habeat, tum recentissima quæque maxime nos, si Homero credimus, (44) afficiat, præcipue quæ comperta narret, quam festo applausu putas hanc tuam excipiendam, quæ de alio pene dixerim orbe, recens haud sine divina ope auspiciis inclitorum Lusitaniæ tuæ regum, atque etiam bona ex parte invictissimi huius Augusti et maiorum eius, lustrato, nos docet, non qualia olim Ctesias (45) aut Iambulus de Oceano (46) eiusque

oris ac infulis ad voluptatem confinxit, tanto licentius quod neminem coarguturum verebatur, sed quæ complurium oculato testimonio approbare facile est. Cæterum huius expectationis voluptatem brevi cumulabis ipsius libri optatissimi re-præsentatione. Aliam præsentem dissimulare non libet, quod tibi gratulandi materia mihi oblata est, quandoquidem ad cæteras, quibus profecto dignissimus es, felicitates, novus hic quoque calculus accessit, uxor ex animi, ut scribis, sententia reperta, id quod utrique felix atque perpetuum faxit ille omnium bonorum dator et autor. Sunt mihi istic iam olim duo patroni cum primis candidi, Dillfus (47) et Utenhovius (48) uterque genere æque ac eruditione clarus, ac proinde ut facile coniecto neuter tibi ignotus, quos si dabitur occasio, obsecro ut meo nomine salutare non graveris, mihi vicissim quicquid libuerit tuo iure imperato. Vale quam optime una cum omnibus tibi charis. Basileæ pridie natalis Io. Baptistæ. Anno 1539.

LAZARUS BONAMICUS

Damiano a Goes

S. D.

Non sine providentia factum esse arbitror, mi Damiane, ut cum tandem tua munera ad me perlata essent, membranas, et globum, in quo est descriptio orbis terrarum, integrum acciperem, arcum vero disiectum et mutilatum, quid enim minus erat dignum, quam ut ego, qui nemini unquam fecissem iniuriam, aviculas ferirem aut conficerem, in quibus esset summa innocentia; omnia tamen pergrata, fuerunt, tibi quidem

viro optimo ac liberalissimo, omniumque mihi amicissimo per hanc epistolam gratias agerem pluribus verbis ni vereretur ne id tibi molestum accideret, qui soles propter magnitudinem animi parva ducere etiam ea quæ magna esse videantur. Habebo certe quas debeo, et hanc non obscuram egregii tui erga me animi significationem non obliviscar (mihi crede) dum vivam, daboque operam, ut te pari aut maiori etiam si possim, aliquando remunerer munere. Vale cum uxore cum cognatis cum amicis omnibus, et nos, quod facis, mutuo dilige. Pata-vii 7. Id. Quinti. 1539.

9. 7. 39.

LAZARUS BONAMICUS

Nobilissimo viro Damiano a Goes

S. P. D.

Legi perlibenter historiam a te nuper editam (49) non modo, quia delectari soleo hoc genere literarum, et id vehementer existimare ad res et publicas et privatas, nec minus ad philosophiam ipsam pertinere, sed etiam et tui et tuæ fortissimæ nationis fama nominis capiebar; accedebat clades illa nobilis eius hostis, quem semper ipse maxime omnium odi, (50) ut Christianis, ut literis et bonis artibus, ut ipsi virtuti inimicum, quem etsi nostrorum vel discordia, vel stultitia, vel socordia, vel cæca quædam ac insignis improbitas formidabilem effecit, spero tamen aut confido potius Deum Opt. Max. non permisurum, ut id imperium diuturnum sit, quod malis artibus semper et partum et augmentum esse videatur, quare historiæ tuæ lectio iucundissima fuit. Utinam, mi Damiane, reliqua perfe-

quaris quæ habes in commentariis, erunt (mihi crede) omnibus gratissima. Cave enim putes quicquam nostra superiorave tempora magis posse illustrare quam imprimendi rationem et novi orbis inventionem, quæ duo non modo cum antiquitate conferenda, sed et cum immortalitate ipsa comparanda semper iudicavi. Historia enim talis est ut ipsa diligentissime contexta, unumquemque retinere in legendo possit. De Jovio (51) nihil habeo quod statuam, eius enim scripta nondum legi. Perge, mi Damiane, et pertexe quæ polliceris, ne cum aliorum præstantium virorum, tum virtutem tuorum in obscuro esse fides. 28. 8. 39. nas. Vale et me mutuo dilige. Patavii 4. Cal. Septemb. 1539.

CHRISTOPHORUS MADRUCHIUS

Cardinalis et Episcopus Tridentinus

Damiano a Goes

S.

Fuerunt mihi his diebus elapsis literæ tuæ per veredarium regium oblatae, una cum Commentariis tuis rerum a Lusitanis in India citra Gangem gestarum, (52) quas summa animi voluptate perlegi. Et quamquam nihil quod a te proficiscitur, mihi non potest esse non gratissimum, gratæ fuerunt ex eo quod me certiore reddiderint, ubi locorum versareris, quippe qui cognitum non haberem, in qua mundi parte pedem fixeris. Nunc vero posteaquam audio te Lovanii una cum uxore otio literario frui, opto ut ex amini tui sententia omnia feliciter cadant, illudque otium sit tibi perpetuum, ita ut foetum in mente

tua conceptum, tandem cum laude nunquam inter moritura parere possis. Cæterum quod mihi de adepta Episcopali dignitate (53) tam amice congratularis, meque officii mei admones, facis tu quidem candide et sincere. At dum ponderis mihi impositi magnitudinem confidero, viriumque mearum imbecillitatem, timeo aliquantulum ne sub mole deficiam. Quapropter Deus Opt. Max. assidue rogandus est a me, ut id quod propriis viribus non potero, gratia sua suppleat. Præterea tibi persuasum esse volo, hanc dignitatem, mihi de animo meo erga te, nihil penitus ademisse. Quod si aliquid potero in rem tuam, ubi interpellatus fuero, senties me nihil antiquius ducere, quam tibi in omnibus complacere. Et his te cum uxore in Nestoreos annos valere exopto. Tridenti die 5. Novemb. Anno 1539.

5. 11. 39.

Nobilissimo viro Damiano a Goes Lusitano

GLAREANUS

S. D.

Magno gaudio tuos accepi literas, nobilissime D. Damiane, eques magnifice, maxime quod nunc sciam quo terrarum degas, et quid vivas; id enim antea non licuit. Cæterum precor tibi uxori que tuæ felix faustum que coniugium ad Nestoreos annos, secus certe quam mihi acciderit. Nam toto hoc triennio uxor mea ictero. i. e. regio morbo laborans. Cal. Septembreis ad superos concessit, ac me miserum in hac lacrimarum mole reliquit, cui Deus sit propitius ac nobis omnibus, certe mihi tantum mæroris ingessit, cum ægritudine longa, tum morte mœstissima ut optarim sæpius mori, atque hæc item

causa fuit, cur ad tuas literas ferius breviusque quam velles responderim haecenus. Atque hoc scire debes, te mihi ex animo carum, idque merito, neque unquam desituram memoriam tui apud me quoad vixero, etiam si literae meae rarius ad te veniant. Non omnia sita sunt in literis, multi splendide rhetoricantur frequentibus epistolis, qui animo sunt non admodum amico. Ego re expertus sum, quam sis ingenuus, quam gratus, quam animo civili, humano, benigno, quam integer vitae sceleris que purus, ut inquit Flaccus (54). Vicissim tu Glareanum nosti, quam nihil fuci apud eum, quam velit omnibus commodare, nemini molestus esse, de omnibus si possit bene mereri. Itaque tu tibi persuadeas velim, etiam si rarius scribam, me tui nominis ac honoris perpetuum fore et praekonem et buccinatorem, idque re experieris Christo bene favente. Sed nunc ad epistolam tuam. In Livium annotationes nostrae Basilae excuduntur (55) sed Bibliopolarum discordia haecenus, quo minus editae sint in causa fuit. Hervagius typographus excuderat Livium. Is cum audisset aliud novum Livii opus cum annotationibus nostris parari, veritus ne ipsius editio exorbitaret nostra edita, adiit Senatum, ac ibi tantum potuit, ut meus bibliopola cogatur editionem nostram in annum differre, quo ille alter suos codices aliquot vendere queat, ne totus concidat. Musica item absoluta est, sed quod nolim a quovis hoc opus edi, praeterea quod pauci notulas musicas tractare queant, domi adhuc feturam contineo, donec idoneum nactus fuero typographum. Et nunc luctus ob coniugem amissam nonnihil remoratus est festinationem. Immensum certe opus est, in quo res tracto quas haud scio num quis ab D.CCC. annis (absit verbo invidia) ulla hominum memoria tentaverit. Deus Opt. Max. faxit ut ad eius gloriam, quo animo certe conscripsi, in lucem veniat. Id gaudeo quod tam commoda nominis tui celebrandi occasio in eo opere mihi data fuerit. Nam spero id mihi honori fore, tibi vero neutique dedecori. Ad futuram aetatem in animo habeo Deo favente, id in lucem dare, si ali-

qua honesta conditione cum eximio quopiam librario convenire quivero, et ipse adesse operi. Nam omnino magnifice excudi volo, nihil lucri inde sperans, sed publicum dumtaxat studioforum maxime vero Musicorum emolumentum ac commodum. De Barone a Gebennis (56) nihil certi habeo. Nondum annus elapsus est, quando frater eius minor natu D. Prosper, biennio mecum commoratus, hinc a me abierit, nec interea quicquam de utroque audiui. Dedicaveram eis annotationes meas in Cæsarem, ante biennium editas, et num a Gryphio Lugduni, item alibi impressas, sed operam et impensam perdidit, quod cuius iniquitate fiat, scio, verum res non est tanti. Neque enim tam muneris piscandi gratia, quam publicæ utilitatis causa eum laborem susceperam. Pater eorum ditione sua excidit proxima post Ducem autoritate in Sabaudia. Verum ut eius regionis status sit, probe nosti, et habuerunt præceptorem, de quo ego optime meritus, at is Dii boni quomodo mecum egit ut sæpe recorder D. Erasmi, qui nullum genus hominum peius oderat. Sed nolo te diutius obtundere. D. Joannes Brisgoicus, (57) pridie Calendas huius mensis Novemb. extremum clausit diem, cum ægrotasset aliquot menses. Verum nondum videram cum hæc adornarem, sed non negligam iussum tuum. De Lusitanis libellum obviis, ut aiunt, ulnis accepi, sed vixdum aliquot folia percurreram, cum ecce D. Johannes Wernherus a Rischach (58) antiquæ nobilitatis vir domus Teutonicæ, Friburgi hic Commendator, ut vocant, qui ad nobilitatem familiæ multas animi dotes habet, eruditionem haud vulgarem, et iudicium acutissimum, ad me legentem venit, ac libellum ipse per hoc triduum habuit, ita ut ego nondum legere potuerim, sed quæ legi, summe placent. Macæ virtute, mi Damiane, perge ita dignam rem tractare. Quid enim dignius, quam eam laudare gentem, quæ plus laboris pro Christi sumit ampliando regno, quam tota cætera dormiens Christianitas. Deus Opt. Max. bene prosperet et regem tuum et totum regnum. Huic D. a Rischach de quo

dixi Annotationes meas in Sallustium dedicavi, est certe dignus omni laude vir. Sed vide ut longus nunc sim, quem tu brevitatis accusasti. Ineptiis meis parce. Nam luctus adhuc me occupat, et lacrimæ ob coniugem ereptam multa interturbant, atque scio te omnia boni consulturum. Bene vale.

Friburgi Brisgoæ anno a Christo nato 1539. postridie Nonas
6. 11. 39. Novemb.

TIDEMANNUS GISIUS

Episcopus Culmenfis

Damiano a Goes

S. D.

Cum suavissimos mores tuos Gedani (59) mihi tantum degustandos præbuisſes, vir excellentissime, ita me rapuisti in desiderium tui, ut permolestum animo meo fuerit, inde a tot annis non potuisse certum de te quo loco consisteres cognoscere, quamquam ex opusculis, quæ tuo nomine passim prodibant, ac ex Erasmi ad te datis epistolis constabat quod mutato vitæ instituto ad foecundiores Musas te contulisses. Qua re magis etiam accendebar, ut cuperem literarum commercium aliquod cum meo Damiano mihi contingere, iam probe literato, ac nostram sensim obsolescentem amicitiam revigescere occasione aliqua, quum ecce mihi affertur libellus, quem de rebus Lusitanorum in India gestis a te scriptum mihi reddi iusseras. Nunciabatur simul te iam maritum Lovanii sedem remque familiarem constituisse. Id quod ad integranda tuendaque pristi-

næ amicitiae nostræ iura rebar satis fore accommodum, fuitque mihi periucundum, quod te cum viciniorem convenire non liceret, haberemus saltem literis adibiliorem, quem si extremæ illæ Gades civem te recipissent, quod plane iam evenisse mihi persuaferam. Ipse mox libellus a me lectus ingenii tui ad præclariora semper contententis præfens mihi specimen exhibuit, potuisset et coram mihi loquentem te referre, si comite epistola advenisset, gratior etiam hoc nomine mihi futurus. Oblectabat tamen me, quod cernebam te adhuc mei memoriam candide alere. Delectabar et ipso peregrinarum rerum argumento, ac raræ virtutis historia, quæ mihi invexit cupiditatem legendi cætera quoque, quæ de rebus Indicis te nobis daturum polliceris. Dabis autem et brevi et copiosa. Nam ex cœtu Musarum unam præcipue abs te coli video τῆς Κλειῶ (60). In quo scripti genere materiam tibi suppeditant Lusitani tui ditissimam, ac cum veterum gloria ita certantem, ut te quoque scriptorem celebritate nominis nobilitare queat. Id quo uberius assequare puto non parum referre, ut historiæ connectas topographiam, quæ nescio an aliis perinde ac mihi ignotarum regionum gesta legenti desideratur. Extant vero, ut audio, Mathematicorum industria iam chartis globisque graphice excussa huius artificii exemplaria, ut multum in hoc opere sudare tibi opus non sit modo lectori, ne qua hæreat, consulas. Ego te non solum familiariter iuncto mihi, verum etiam magnun omnium calculis haberi cupiens, hæc scribo. Quæris fortasse et tu, quo in statu ipse sim, et scio te secundis meis rebus favere. Alter iam annus est, quum me fortuna statuit (nolo enim evexit dicere) in fastigium mea quidem virtute maius, sed in quo suscipiendo Principis mei autoritas et multorum bonorum iudicium meo ipsius erat anteferendum, ac cedendum Dei vocantis maiestati. Utinam vere etiam sim ut vocor Episcopus. (61) Reliqua ipse conicies. Sunt certe eiusmodi, ut maiora optasse impudentiæ sit. Ego vero quæcumque cum hac dignitate mihi obvenere, non magis meis quam amicorum commodis destinata habeo.

Tu utitor, si quid penes me censes situm, quo tibi gratificari queam. Dominus tuam excellentiam amplificet et servet inco-
16. 11. 39. lumen. Ex Antiquo Castro. Die 16 Novemb. Anno 1539.

IACOBUS Cardinalis SADOLETUS

Damiano a Goes

S. P. D.

Accepi literas tuas Lovanii pridie Idus Octobris datas, una cum libello de moribus et religione Aethiopum. Nam alterum librum inscriptum de Carmanico bello, (62) neque nunc accepi neque cum priores tuæ literæ ad me delatæ fuerunt, quibus ego tum respondi, mirorque meas ad te non pervenisse; neque tunc igitur liber Carmanicus tuus mihi fuit redditus. Sed quod ex utrisque literis tuis cognoscere potui, te scilicet recte valere, meique memoriam cum fide conservare, fuit mihi utrumque gratissimum. Satis enim iam diu est, ex quo ego te diligere cœpi, et propter doctrinam et propter nobilitatem animi tui, etsi nulla unquam inter nos præsentis intercessit familiaritas, quam tamen viritus requirere non semper solet. Quod me admones, ne quid ad illos homines quos nosti (63) amplius scribam, amice facis, habeoque gratiam tibi optimi consilii quod mihi das, cui libenter equidem obtemperabo. Nam me antea quædam meæ naturæ humanitas insita id facere cogebat, si qua molliri possent eiusmodi pectora, in quibus ut re ipsa nunc experior, non ratio, sed amentia et pertinax temeritas inhabitat. Hac adductus ratione si quid forte profici posset, et scripsi prius ad eum quem tu scis, (64)

quas etiam meas literas tu illi reddendas curasti, et postea ad Sturnium, (65) non tam mea sponte quidem, quam amplissime Cardinalis Parisiensis hortationibus inductus. Sed etsi ea res, ut scribis, honori mihi non est, tamen quod in causis Dei et religionis magis spectare debemus, conscientiae a me meae fatis est factum. In posterum ero cautior, non quin eadem mansuetudine et cupiditate illis subveniendi affectus erga homines quantumvis alienos ab omni pietate sim, sed quia video consilia mea, quae meae tantisper oblitus dignitatis ad Deum cuncta referebam, parum mihi prospere apud plane corruptas et tamque oppressas pestilentia mentes procedere. Ego cum solemnes hi dies praeterierint in quibus Deo et Ecclesiae omnis opera tribuenda est, (etenim has scribebam 9. Cal. Januarii ante lucem, eo ipso die, qui natalem Domini nostri diem antecedit,) et perlegam tuum librum diligenter, cuius particulam iam legi, valdeque probavi, et alterum etiam libellum expectabo, si forte alicunde ad me perferatur. Tu interea valebis, et in optimis studiis tempus omne disposes, quo quidem genere vitae nullum ne cogitari quidem beatius potest, nosque amabis, tibi que persuadebis vicissim a nobis te amari. Vale. Carpentoracti in nostra ecclesia ix Cal. Ian. 1540.

24. 12. 39.

PETRUS BEMBUS

Cardinalis Damiano Lusitano

S. D.

Historiolam de bello apud Dium Indiae oppidum a Thracibus gesto tuam, (66) quam ad me amantissime scriptam misisti,

legi summa cum voluptate. Nam et Lusitanorum tuorum virtutem, qua magnopere delectatus sum, et Thracum perfidiam, quam quidem omnibus hominibus esse notam atque perspectam operæ pretium est, ac varios rerum et impressionum eventus continet cum illustri nostræ necessitudinis tuæque in me singularis benevolentiae ostensione, qua nihil mihi potuit esse iucundius. Itaque de eo valde me hercule te amo. Tibi vero, quod re familiari constituta te ad scribendum contuleris ea præsertim bella et actiones, quæ regis tui tuorumque civium gloriam sint propagaturæ, multum fane gratulor. Te enim ipsum una cum illis illustrabis, capiesque studiorum tuorum eum fructum, qui esse maximus potest, hominum laudem benevolentiamque omnium, qui latinis se literis dediderunt. Quibus omnino quid esse delectabilius potest, quam earum, quas in tam longinquis regionibus et populis nostri homines fortiter gefferint, conscriptarum suaviter et iucunda lectio? Quare et gratum plurimis feceris, et tibi certe perhonorificum, si reliqua etiam, quæ vel gesta per Lusitanos illis in locis iam sunt, quæ scio esse plurima atque maxima, vel posthac gerentur, fumes conscribenda, quem admodum te facturum polliceris. Nannio tuo (67) debeo fane plurimum, qui plus mihi suis in elegis tribuit quam qui non amoris abundantia ducatur possit agnoscere. Itaque erit mihi et sua doctrina et tua commendatione plane carissimus. Quod ab uxore tua me saluere iubet, est mihi fane iucundum, quam esse gravidam ut scribis, lætor. Ei dices ut se tibi hospitem fervet, et filiolum patri similem edat, cum pariendi tempus venerit. Vale. Pridie Cal. Janua-

31. 12. 39. rias. 1540. Romæ.

JACOBUS Cardinalis SADOLETUS

Damiano a Goes

S. D.

Accepi literas tuas Hagæ Comitæ datas, quibus suaviter repetis initia nostræ amicitie, quæ et apud me firma est, et nulla vetustate ac ne disjunctione quidem locorum minuitur. Quod autem scribis te ex Italia proficiscentem etiam ad me scripsisse, scito illas literas ad me non fuisse perlatas. His vero quas postremo accepi, idcirco tardius respondeo, quod non solum occupationibus factum est meis ut in hanc diem distulerim, sed multo etiam magis, quod non habui cui recte committerem, quin etiam nesciebam, an hæ certum iter ad te habituræ essent. Consilium tuum ducendæ uxoris, ego vehementer probo, modo ut liberum tibi fuerit, nec sis religionis ullo vinculo illigatus, quod tamen ita esse tua adductus virtute integritateque confido. Quod autem eiusmodi vita in hac tanta colluvione temporum visa tibi fuerit et commodior et sanctior, minime nunc quidem est de ea re disceptandum. Ego enim statuo, quod salvis legibus fiat, suæ unumquemque sibi vitæ et auctorem et moderatorem esse oportere. Quicquid sit, Deum tibi fortunare tuum consilium volo. De me ipso, quod te credo inaudisse, sic accipito me post diuturnam et gravem ægrotationem cum Nicæam summo cum Pontifice essem profectus, atque inibi ad extremos pene conventus dies perstitissem, venisse deinde Carpentoracte, ut reviserem ecclesiam meam, quam ego cælestem sponsam meam incredibili amore prosequor, ibidemque nunc manere, neque ulla voluntate esse in Italiam redeundi. Quamquam quid futurum sit, in incerto est. Hic quidem interea in literis assidue verfor, curamque

mihi illam præcipue affumo, ut in tanta sacerdotum invidia, qua orbis prope terræ in odium nostri concitatus est, quantum per humanam imbecillitatem nobis licet, nihil ex me neque ex meis sacerdotibus existat quod non solum nostris, sed vicinis etiam populis et nationibus aut incitamento esse possit ad iracundiam contra nos, aut ad avaritiam et turpitudinem exemplo. Vale, et nos, quod facis, dilige. Carpentoraëti 8 Cal.

24. 8. 40. Septemb. An. 1540.

GEORGIUS CÆLIUS

Clarissimo viro Damiano a Goes.

S. P. D.

Non rescripsi hætenus ad tuas novissime ad me datas literas, quod sperabam opusculum meum de Patientia Christiana (68) cum aliis nonnullis propediem excusum iri, quem videlicet ad te pro tuo pulcherrimo de victoria Lusitanorum ad me libello misso (69) invicem mitterem, quæ res cum longius multo expectatione mea dilata esset, factum est ut hæc tibi iam valde fera, et fortasse putida epistola possit videri. Quod nisi libellus ipse quem tandem typis excusum nunc cum his literis ad te misi veniam mihi abs te impetrabit, equidem non fatis rationem me habere fateor, qua huiusmodi culpam excusum, aut deprecem. Vereor tamen ne longe opinione mea fallar, qui id operis mihi abs te gratiam conciliaturum esse sperem, quod magis, sive quod fortasse invenustum est, sive quod ærea pro aureis, in sensum te mihi reddere debeat. Id si acciderit non alio præsentiori remedio uti possum, quam illo videlicet, te a

nobis sæpe per literas contendisse, ut simulatque editum esset tecum vellem communicare. Quod vero attinet ad tuam de rebus Lusitanorum historiam, equidem eam summa cum voluptate perlegi, nihil mihi, Damiane carissime, amor erga te meus imponit, eam certe luculenter scripsisti, idque omnes fatentur in quorum manus incidit. Rex etiam noster cum iudicium de eo opere meum quæreretur, respondi quæ tum maxime quadrare visa sunt, nempe et præclarum mihi videri, et te eo nomine de patria optime meritum esse, aliaque multa id genus, quæ longum esset epistola recensere. De Principe vero Henrico quid memorem, qui totus tuus est? mihi vero Damiane, ita me Deus bene amet, non semel lacrimas hic tuus libellus præ gaudio excussit, quod viderem cum in Lusitania nemo esset qui nostrorum gesta clarissima memoriæ proderet, tamen extra patriam non deesse qui eadem summa cum gravitate atque facundia posteritati consecraret. Eum inquam non deesse qui cum singulari sua probitate atque innumeris animi dotibus ab exteris nationibus fiat maximi, tamen extra patriam quæ illum omnibus premiis allicere et retinere debuisset vivere optavit. Sed nolo hic immorari, ne rursus dolori meo manus asseram, et vulnus refricem. Porro ut de opusculo meo quod ad te misi aliquid dicam ego id ad te refero, tanquam ad amicorum optimum, quæ enim carmina de Alfonso Cardinalis consecratione scripseram, (70) vel rerum divinatorum obscuritate, vel festinata nimis editione, vel certe quod illa ætate non perinde in Poeticæ studio promoveram, minus nonnullis placuerunt, nunc vero hæc de Patientia Christiana carmina diutino pertinacis limæ labore, vel potius tædio quasi exasciata, et multorum eruditorum iudicio dedolata in manus hominum cum aliis quibusdam exeunt. Et Apollonius (71) quidem ille qui tam præclare Argonautica cecinit, primo quidem displicuit, postea opere suo retexto et diligentius emendato, usque adeo placuit, ut nominis immortalitatem sit adeptus; mihi certe ut taceam de presentium gratulatione

quæ multa et constans est, quotidie diversis ex locis multorum eruditorum literæ afferuntur laudum mearum quæ tamen intelligo quam sint tenues et gratulationis plenissimæ. Quare tuæ partes fuerint, carissime Damiane, pro tua singulari probitate nostraque necessitudine lucubrationem huiusmodi nunc primum peregre euntem et autorem suum ausam relinquere in tuam fidem patrociniumque si modo digna videbitur, recipere, ipsiusque dignitatem in ista clarissima Lovaniensi academia tueri. Nosti enim nimiam huius ætatis in eos qui aliquid quamvis cum laude scripserint, si modo nomen eorum celebre non est, licentiam et libertatem. Cæterum illud fore confido, ut autoritate tua, quæ magna ut esse debet est omnibus in locis, septum et munitum opus non modo facile stet adversus quoslibet obtrectatores, sed in famam quoque et laudem aliquam nominis exeat. Iuvabis in eo civem tuum, iuvabis tuorum omnium cupidissimum, iuvabis postremo hominem tui amantissimum. Simul etiam pergratum mihi feceris si primo quoque tempore tuum ad me de eo opere doctissimorumque virorum iudicium qui istic agunt perscripseris. Sed ne prolixitate literarum molestus tibi sim, finem faciam, illud modo abs te peto, ut mea opera, studio, diligentiaque omnibus in rebus velis uti, neminem enim, mi Damiane, tui me uno studiosiorem, aut amantiorem habes in Lusitania. Vale. Datum Olys-

25. 8. 40. sippone 7. Cal. Septembris. 1540.

ADAMUS CAROLUS

Damiano a Goes

S. D.

Magnifice et clarissime vir, cum primis observantibus commodum apud me aderat Claudius Cantiuncula, (72) cum tuas accepi literas una cum libello de moribus religioneque Aegyptiorum abs te conscripto, quem ubi Cantiunculæ ipsi, rogatu nimirum suo adductus, legendum dedissem ea conditione, ut statim atque totum veluti percurrendo evolvisset, reddendum mihi curaret, tantopere sibi placuisse asseveranter postridie confirmavit facere ut non potuerit, quin aliis etiam nostri ordinis hominibus a se lectum impartiret. Quo sane factum est, ut liber is tuus in manibus multorum haud indoctorum virorum per hosce dies versans nondum ad me redierit, cuius tamen legendi cupiditate mirabiliter teneor. Quamvis tantis nunc obruar publicis negotiis præsertim iis quæ nobis Hungarici tumultus in dies exhibent, vix ut hora vel una in die suppetat, qua legendis istiusmodi scriptis vacare queam, sed non committam, me hercule, quin a me et diligenter et attente legatur opusculum illud tuum, cum primum ab iis extorfero, in quorum manibus nunc circumvolitat, avidèque teritur, præsertim cum audierim ab ipso Cantiuncula tam profundam in eo libro contineri Theologiam, idque tam succincta ac dilucida brevitate sententiarum, ut nos qui Christianismum profitemur pudere magnopere debeat, quod ab ipsa Aethiopum gente, religionis cultum observationemque superari quasi videmur. Interim tibi habeo et ago immortales gratias, vir clarissime, idemque studioforum omnium patrone incomparabilis, non solum pro munere illo tuo, verum etiam pro literis manu tua

tam humaniter ad me scriptis, quas ego quidem fane instar maximi beneficii accepi, et pro mea summa in te pietate ac amore exosculatus sum manum tuam, crede mihi, mirabiliter fane triumphans, quod me in amicorum tuorum album adscribere dignatus es. Equidem, quod ad me attinet, humanitatem, candorem, magnidecentiam, cæterasque animi tui virtutes mihi cum Lovanii fui vel unico congressu perspectas, apud omnes ubique deprædicare non cesso sicque omnino iudico, te omnium ferme felicissimum esse, qui tot nationum moribus cognitis, illustrique peregrinatione perlustratis regionibus exantlatisque laboribus, tibi quietem tandem otiumque longe suavissimum in loco amcenissimo, omniumque quasi Musarum domicilio, constituendum putasti. Quo fane vitæ genere haud scio, an quidquam beatius esse queat, præsertim tali viro, qui in maxima animi tranquillitate penes se quotidie habeat quorum doctis sermonibus suam ipse doctrinam et ingenium oblectet, quique neque inglorius ætatem suam consumat, neque aulicis negotiis immerfus, dignitatis tamen suæ ita retinens sit, ut apud omnes nominis sui fama clarus non secus ametur et observetur, ac si maximorum Regum totius orbis negotia solus obiret sustineretque. Sed de his alias aliquanto latius. Nunc tantum te rogo ut ne graveris ex me doctissimos et humanissimos viros Dominum Rescium, Petrum Nannium, Cornelium Graphæum (73) (quorum ego memoriam veluti sacrosanc̃tam constanter confervo) quam acuratissime salutare. Nos bellum gerimus cum sceleratissimis hominum monstris, quorum e manibus nisi Regnum Hungariæ vel vi vel conditione aliqua eripuerimus, magnum profecto detrimentum capiet Respublica Christiana. Quibus de rebus non dubito te plura ex aliorum literis cognoscere. Vale præsidium decusque meum. Data in civitate Nova Austriæ die 28. Mensis Octobris. Anno a Christo

PETRUS BEMBUS Cardinalis

Damiano a Goes.

S. P. D.

Quod librum, qui de Aethiopum moribus a te conscriptus est, legitimam tibi tam diuturnæ cessationis causam dedisse dicis, equidem libenter accipio, cum tanto nobis scenore officium in scribendo tuum repræsentas. Verum quam ego tibi excusationem in eadem culpa afferam, quam non reiicias: tuam videlicet humanitatem, ne dicam occupationes meas, per quam mihi tecum negligentiores interdum esse licet. Sed ad librum revertor, cuius ego exemplum una cum tuis literis Pontifici Maximo sicuti mandas, reddidi, quod illi fuit plane gratum. Perge igitur, et quando ingenio ac usu vales, ad gentis tuæ facta scriptis illustranda aggredere, nec enim est ubi maior atque uberior otii fructus tibi constare possit, cum historia nihil fere sit aut ad nominis memoriam stabilius, aut ad posteriorum cognitionem aptius aut ad omnium delectationem iucundius. Uxorem tuam lectissimam atque optimam fæminam matrem esse factam, teque filiolo auctum, (74) gaudeo et gratulor, atque illum quem nunquam vidi, quia tamen tuus est, et amabilem puto esse, et vehementer amo, ei tu suavius des velim. Mater ut in suscipienda prole fuit, sic in nutrienda atque augenda felix ut sit, etiam atque etiam opto. Valete ambobus, a meque saluete. 3. Id Ianuar. 1541. Romæ.

II. I. 41.

JOANNES ROD (75).

Nobili ac doctissimo viro Damiano a Goes suo

S. P. D.

Literas tuas simul et Carmanici belli, seu mavis Aracofici commentaria, libens accepi, in quibus dilucide tu quidem et eleganter, Lusitanorum tuorum res gestas, et strenue navata facinora conscribis, digna siquidem quæ nunquam silentio opprimantur, nunquam oblivione mandentur, nunquam memoria excidant, quæ tu quando otium simul cum ingenio et rara ista eruditione tua nactus es, non finas tenebris obscurari, et in illustranda patria et amplianda, cui in primis obnoxii sumus, nullas vigilias, nullos labores subterfugas, nullam denique lassitudinem ægre feras. Contigit nempe verius illud nobis, quod Romanis suis Crispus (76) contigisse conqueritur, quippe ut res nostras præclare gestas, et maiorum nostrorum egregia facinora, nullum satis dignum fortirentur scriptorem. Meritæ siquidem illæ erant, quæ a Livii, Tacitis, Salustii scriberentur, et alterum nactæ essent, qui eas caneret Maronem. Tu vero (ut inquam) cui hoc a superis concessum est, rem te dignam aggredere, et tuorum gesta a situ et squalore vendica, et ea illustra quæ huc usque Cymmeriis obscuritatibus obruta iacent, ut videre non cum solo patriæ memoriam eius et amorem pariter vertisse. Quod vero operam mihi tuam benigne polliceris, et ultro offers, facis tu quidem amoris erga te meo debitam, teque dignam, et virum te memorem ostendis, quique trans mare currens cælum quidem, sed non animum mutaveris; dilexi enim te admodum puerum, et optimam indolem tuam, quæ in frugem postea perfectam evasit, tunc temporis amplexus sum, postmodum vero nomen tuum et famam suspexi, amavi, et nunc etiam veneror. Taceo quod alias tibi significavi et tu optime meministi quo

amore, quave dilectione Fructum a Goes (77) fratrem tuum, hominem probum, et amicis valde proficuum, semper fuerim profectus. Recte tu igitur iureque id facies, si me semper amabis, quando iam olim id a te promeritus sum, tuque etiam a me semper redamaberis. Sed de his haecenus, quando id fatis mihi persuasum est, neque tu is es, in quo fucatum aliquid fictumque sit, aut sincerum quicquam aut candidum desideretur. Cæterum cum nimium cupiam, totius plagæ ad Septentrionem porro expositæ notitiam habere, meminerim que te apud Sarmatiæ Regem oratorem egisse, (78) ubi qua es diligentia et dexteritate oportebat te isthæc omnia recte intellexisse, penitusque indagasse, rem mihi gratissimam feceris, et periucundam, si commentariolum quendam, perbrevev illum quidem, sed alioqui qui breviter omnia complectatur, ad me mittas. Pervenit siquidem ad nos de tribus Sarmatiis quidam liber, (79) non solum absque ulla elegantia et orationis nitore descriptus, (cum lectio absque delectatione, quæcumque illa sit, semper mihi frigeat, et si non sacra fuerit, omnino viles-cat) sed quod peius multo est, confuse admodum et intricate compositus, et in quo nihil erat quod ad gustum faciat, nec quod possis ad eruditionem et doctrinam, et ad perfectam rerum cognitionem excerpere, et ob id maior me exinde cupiditas cœpit istius rei perscrutandæ et pernoskendæ, quod optime te effecturum confido. Sed iam epistolæ finem imponerem, nisi restaret a te, mi Damiane petere, ut si hic tibi mea opera in aliquo officio opus erit (nam alibi nihil est (ut scis) quod præstare possim) me utaris amico obsequentissimo et benevolo. Vale ex Portu Galliæ Idibus Januarii 1541.

JOANNES MAGNUS GOTHUS

Archiepiscopus Upsalensis

Damiano a Goes

S. D.

Magnifice et humanissime domine Damiane, amice ac frater carissime, salutem et æternam felicitatem. Literas tuas Lovanii 24 præteriti Octobris scriptas proxime elapsis diebus Romæ accepi, quæ etsi ex solo nomine tuo in eis subscripto mihi gratissimæ essent, tamen quia tam pias lucubrationes tuas de Religione et moribus Indorum annexas habebant, longe magis quam scribere possum gratæ fuerunt, imo illam deplorationem meæ Lapponicæ gentis (80) in ipsarum calce adiunctam tam grato animo excepi, ut nihil unquam gratius. Ostendisti profecto in ea ipsa Lapponia te esse verum Christi servum, cum eius cultum tam pio studio promovere contendas. Deinde veri fratris et amici officium in me tam cumulate declarasti, ut me ex integerrimo amico, deditissimum fratrem tibi obligaveris. Cave igitur, mi humanissime Damiane, ne unquam putes me tantam humanitatem et beneficentiam tuam oblivioni traditurum, sed ut ipsam aliquanto meis piis studiis superare vel æquare possim conaturum. Cæterum de meis historiis Gothicis ut cito impressæ promulgentur, (81) nihil adhuc polliceri possum, tum quia incertis sedibus erro, tum quia me tenuissimæ fortunæ meæ ab illis et plerisque aliis gravioribus, piisque studiis plurimum impediunt. Quamvis enim ternis eisdemque urgentissimis literis a Pontifice Romam ex Venetiis vocatus fuerim, tamen adhuc toto trimestri hic expectans, nullum inopiæ meæ relevamen invenio. Spero tamen brevi nonnullam consolationem me assequuturum, at noster Olaus ne librum suum de mirabilibus rebus et moribus Aquilonarium

regionum (82) imprimi faciat, fere eisdem impedimentis quibus ego laboro, retardatur. Is enim in charta Gothica imprimenda æs alienum ad trecentos ducatos contraxit, cuius medietatem adhuc perfolvere nequierat, et felicissime valeat tua humanissima Magnificentia et me ac eundem nostrum Olaum ut semper facit, diligat. Ex urbe Roma 1541. prima Aprilis.

1. 4. 41.

CHRISTOPHORUS MADRUCHIUS,

Cardinalis et Episcopus Tridentinus

Damiano a Goes

S. P. D.

Literæ tuæ quarto Aprilis Lovanii exaratæ, pridie Calendas Maii per veredarium regium mihi fuerunt exhibitæ. Nam in aula regia, ut tu existimabas, non dego. Inde factum est ut Ligur ille, de quo scribis, easdem mihi præsentare haud potuerit, quem tamen tui causa si ad me pervenisset, cupidissime amplexatus fuisset. Quod vero scribis te me amare non propter dignitatem Pontificiam, nec labentes divitias, sed propter me ipsum, id mihi obscurum non fuit qui vicissim te amare incepi, et magis magisque diligo, non propter generis tui claritatem, non propter stemma tuum antiquum, quod longa serie proavorum laudabiliter ducis, sed aliud quiddam in te animadverti tibi magis proprium, quod me in tui amorem pellexit. Imo vi quadam occulta traxit ut te amarem, exquisita scilicet et obscura eruditio, genuina integritas, pectusque illud tuum omni virtutum genere refertissimum. Præterea non est

quod fuspiceris Damiano nostri memoriam apud me esse tantillum diminutam ex eo quod ad multas tuas epistolas, quas scripsisse ad me asseris, nihil responderim, quod quasi ægre ferre videris. Tu vide quot miseris et per quos. Ego me duas tantum accepisse affirmo, ad quas copiose rescripsi, ad primam per tabelliones publicos, qui in dies ad Flandriam literas ferunt, ad posteriorem vero per Splinterum nostrum, quem literas tibi dedisse non ambigo. Si plures scripseris, interceptæ fuerunt. Tu vero, mi Damiane, tibi certo persuade me erga te illum ipsum esse foreque perpetuo, qui fui semper ab ea hora qua mihi notus esse cœpisti. Nec crede amicitiam nostram tam labilem fixisse pedem ut ex re tam minutula, intermissione scilicet literarum, ad tempus labefactari queat, maxime quum iorginem fumpserit, non ex fortunæ blanditiis, sed ex morum et animi similitudine. Id quod fortissimum conglutinandæ et perpetuo conservandæ amicitiae vinculum existimo. Cæterum quod secunda prole masculina, tam feliciter auctus sis, tibi ex animo congratulor, quemadmodum alias quoque per literas meas tibi amice sum congratulatus. Quæ tamen prout ex tuis intelligo ad te nondum pervenere. Deus Optimus Maximus faciat te corpore vegeto et incolumi videre filios filiorum tuorum in quartam generationem, id quod virtus tua meretur. Novarum rerum hic nihil habemus, quod non prius per mercatores ad vos deferatur antequam huc deveniat. Ideo nihil scribo, quum molestum foret ea legere, quæ iam multis diebus in compitis vulgata fuissent. Splinterum sollicitabis, ut recuperata valetudine ad me quam primum se recipiat. Cui propterea nihil scripsi, quod sciam vos ambos unum esse. Tu feliciter vive et vale amicorum candidissime. Ex Tridento 21.

21. 5. 41. Maii. Anno Domini 1541.

Clarissimo doctissimoque viro D. Damiano a Goes

JOANNES VASÆUS

S. D. P.

Multæ et graves causæ hætenus me exhortatæ sunt, doctissime idemque clarissime Damiane, uti ad te literas darem, meæ erga te observantiæ testes. Ut enim silentio præteream tuam humanitatem, probitatem, eruditionem eximiam editisque iam libris celebrem, cæterasque animi tui dotes in tam claro nobilique fastigio constitutas, quæ vel ἀμυσσάτων (83) atque adamantinum plane ac ferreum possint hominem ad amorem tui pertrahere, certe beneficia tua, quibus aliquando usus sum, postulabant, ut si nihil aliud faltem gratias per literas tibi agerem, ne in crimen ingratitudinis incidisse viderer. Cæterum verecundia nescio quæ viciosa sane et mihi alias frequenter inutilis obstitit, quo minus quod animo concipiebam, re ipsa præstarem. Pudebat me hominem tam tenui vel potius nulla doctrina, te virum omnibus absolutæ eruditionis numeris absolutissimum literis meis laceffere. Pudebat pro tuis olim in me beneficiis tam vili defungi munere orationis. Pudebat pro cumulatissima liberalitate inanem reponere epistolam. Atque hac quidem de causa nunquam officium meum hætenus pro eo ac debui, feci, tantisper dum Joannes Paludanus iam olim ab ineunte studiorum nostrorum cursu mihi coniunctissimus continuis et maximis hortatibus hunc mihi pudorem discussit, et ad te ut scriberem perpulit. Ego, mi Damiane, beneficia in me tua lubens agnosco, humanitatem tuam deosculor, virtutes laudo, eruditionem provecta iam ætate tot laboribus sudoribusque comparatam, admiror. Denique summa esse omnia in te et video et libenter confiteor. In me vero neque eruditionem, neque ingenium, neque fortunam, neque quicquam invenio, quod tibi venditem, quoque me tibi commen-

dare possim. Omnia longe infra mediocritatem consistunt. At porro, amorem mutuum, studium, fidem, ingenue tibi profiteor. Quibus si tu contentus hunc homuncionem in gregem tuorum non dedignaberis adoptare, habebis Vasaëum, quemadmodum iam gratum et memorem, ita perpetuo tui nominis studiosissimum, et indefatigabilem laudum tuarum præconem. Opus tuum de Joanne Preciofo (84) vidi et illius lectione sum non mediocriter recreatus. Admiratus sum in eo doctam styli facilitatem, ordinis decorum, historiæ fidem, argumenti illecebras. Neque hercle video cui possit displicere opus tot nominibus commendabile. Sed quid facias? Nihil unquam fuit tam ad unguem atque amussim factum, quod omnium stomacho satisfaceret. Imo vero is est optimarum rerum genius, ut paucioribus placeant. At brevi maiore tua gloria tandem emerget veritas, quæ premi quidem sed opprimi nullo modo potest. Atque in eam rem sedulo incumbit Princeps noster (85) tui et rerum tuarum ut par est studiosissimus. Cæterum quid ago? iam non oblitus mei ita me apud te gero, quasi aliquem inter familiares tuos locum obtineam. Ignosce quæso, Damiane, integerrime, si tua fretus humanitate ultra quam decuit provectus sum et me inter clientes tibi deditissimos annumera. Va-

17. 10. 41. le. Datum Eburæ 15. Cal. Novemb. Anno 1541.

GEORGIUS CÆLIUS

Clarissimo viro Damiano a Goes

S. P. D.

Ex literis tuis quas proxime accepi, quibus ad meas superiores respondes, non mediocrem voluptatem percepi, quod in iis opuscula mea nuper edita suffragio tuo comprobasti. Tantum enim tibi, atque isti clarissimæ Lovaniensi Academiæ tribuo, ut etsi non paucae clarissimorum virorum, atque in his Cardinalium Sadoleti et Bembi literæ ad me perferantur gratulationis et laudis meæ plenissimæ, tamen in vestro iudicio maxime conquiescam. Enitar igitur quando ita admones, ut expectationi quam de me concitatam esse scribis, aliquando respondeam. Quod vero certior esse cupis de Regis nostri in lucubrationes tuas iudicio, scito præclarum extitisse, multaue honorifice cum forte adesset, de te narrata fuisse. Quæ quanta cum mea voluptate ipse audierim dicere vix possum. Ego vero dabo operam ut commentarii rerum nostrarum qui de meliore nota in manus nostras pervenerint, ad te perferantur, nam et ego idem saxum iamdiu verso ut aliquid eiusmodi per me memoriæ prodatur. Cæterum improbe nonnulli faciunt, qui cum hinc inde eiusdem materiæ numerosam suppellectilem fuerint expiscati, tamen in abdito servant, nec cum aliquo dignantur communicare. Has literas instante Principis nostri protectione celeriter scripsi, itaque ubi primum licuerit, longe uberiores expecta. Vale, meque in tuis habe. Datum Olyssipone. Id. Decembris 1541.

13. 12. 41.

BEATUS RHENANUS

Damiano a Goes

S. D.

Quod at te non scripserim hactenus, potissima causa est quod Basilienses bibliopolæ hac non transeunt Francofordiam adeuntēs vecti Rheno secundo. Pro Tertulliani quibusdam opusculis commodatis, (86) proque commentariis rerum in Indis per Lusitanos tuos gestarum, cum libello Preciosi Joannis illius Aethiopum Imperatoris religionem institutaque continente, dono ad me missis maximas tibi habeo gratias. Rem dignam e suscepistat, les historias Latine vertendo, ne nos etiam ultimæ gentis bella ac mores laterent. Diu scire non potui ubinam cum uxore tua domicilium fixisses. Tandem intellexi te Lovanii agere. Precor tibi tuisque omnia felicia. Vale Damiane

20. 3. 42. clarissime. Datum Selestadii 12. Cal. Aprilis. Anno 1542.

DAMIANUS A GOES

Io. Iacobo Fuggero

S.

Ex tuis literis, amantissime Iacobe, cognovi te febris correptum fuisse, ab eademque modo liberatum, quod nuntium

etsi mihi fatis ægrum fuerit, inde quod morbum tam tetricum sustinueris, tamen gratum, cum intellexi te penitus ab eius tyrannide evasisse. Quod autem ais me parum amice in Munsterum (87) hominem mihi utcumque cognitum debacchatum esse, te iudicem in hac causa eligo, et quid, cum laudes et ubertatem Germaniæ, uti nos Hispaniæ scripturus esses, in eum, tibi dicendum esset cogita, qui nulla causa urgente, Hispanos famelicos, de alieno semper saturos, in peregrinos homines duros, feroces, ac immanes, nec non imperitos, ingenio infelices, arrogantes, iactabundosque vocasset, quibus notis Munster gentem nostram invasit. Ego vero contra, dum nostros defendo, quid feci aut commisi? Germanos profecto et Gallos non in genere, ut ipse Hispanos, lædo, sed in specie tantum, et in harum provinciarum famulos et gnathones solum quasi ioco ludens, meam defensionculam emisi, ipsumque Munsterum virum bonum prædico, quem tantum moneo, ut posthac cautius scribat, et ea quæ comperta habuerit solum typis mandet. Quod si fecisset, non tot mendacia et de sua quoque Germania suo Ptolomeo inferuisset, omitto alios libros de Christi fide loquentes, quos ipse evulgavit, qui adulterini et fictitii a multis iudicantur, res sane si sic est non admodum pia, nec Christiano homine digna. Hæc omnia tibi, amantissime Joanne Jacobe, retuli, ut scias me latius in Munsterum stomachari potuisse, quod sane fecissem, nisi esset homo Germanus, in Germaniæque natus, quam gentem et provinciam ego tamquam numen semper veneratus sum, et in qua eximios amicos habeo, quorum amicitiam sanctissime inviolatam mihi et volo et perpetuo servatam cupio. Cæterum quod ad librum Lusitanicum attinet (88), vidi quæ scribis, pro quibus tibi gratias ago maximas, librum enim egomet apud Peutingerum (89) vidi, et truncatim legi, qui re vera ei cum linguam nostram ignoret, minime usui est. Quare te iterum oro, ut vel librum ipsum himi impetres, vel eiusdem exemplar unum, quod si feceris, historiæ nostræ, quam in manibus de rebus Indicis habemus, (90) magnum

adferes adiumentum, et nobis facies rem, pro qua tibi perpetuo devincti erimus. Vale, et nos, ut facis, ama. D. Antonium Fuggerum nostro nomine saluta. Lovanii 11. Aprilis, Anno

11. 4. 42. 1542.

IOANNES IACOBUS FUGGERUS

Damiano a Goes

S. D.

Non opus erat apud me ulla excusatione, Damiane amicorum amicissime, quod parum amice te in Munsterum stomachatum esse scripseram. Id enim ex amicitia et vere sincero animo, quo erga te semper hactenus fui affectus, factum esse credas velim. Ignorabam etenim ipsum Munsterum tam atrociter in Hispanos debacchatum esse, idque nunc etiam miror, cur ausus fuerit in illam tam uberem et præstantem occasus regionem, quam ipse nunquam viderit, in qua nunquam peregrinatus sit, tam atrociter præter ullam occasionem, ignorans omnium rerum ita temere invehì, ut interim taceam qua temeritate in evulgandis adulterinis fidei nostræ libris (ut scribis) usus est. Ut ita re cognita te non solum excusatum, sed ipsum etiam ob insignem eius temeritatem plane odio habeam, et omnium doctissimorum virorum acerrimo stylo perstringendum iudicem, qui non solum de iis quæ non viderit aut expertus sit ita audacter et temere in publicum proferat, sed etiam ea quæ ad sacrosanctæ fidei nostræ sustentationem et augmentum pertinent, adulterari non vereatur. Sed vides et ipse cognitum habes, quam perversa aliquot annis fuerint

secula, ut nedum dicere, sed et typis comittere quæ vis somnia nonnulli ausi sint. Deus Optimus Maximus faxit ut prope diem meliora sequantur. Cæterum quod ad librum Lusitanicum attinet, sedulo equidem egi cum Peutingero, ut mihi eius copiam faceret, idque tandem impetravi, ea tamen conditione ne cuiquam ostenderem, neve rescribi quicquam curarem, quod fane pollicitus eram, eam solam ob causam ut quem tanti faciebat librum non intellectum viderem, vidi, et mox ut fidem dederam ne quidquam suspicari possit, restitui. Nosti opinor hominem, decrepitum, antiquitatis et raritatis studiosum, qui ob eam causam libro ut arbitror non intellecto delectatur, quod præter se neminem habere credat. Agam tamen sedulo, ut si quidquam impetrandum est a fene, hunc librum eliciam, faciamque pro viribus ut meam in hoc negotio diligentiam et sedulitatem non defuisse intelligas. His te cum coniuge quam optime valere cupio. Ex Augusta 8. Maii. 1542.

8. 5. 42.

BEATUS RHENANUS

Damiano a Goes

S. D.

Cui has commissi reddendas tibi, mercator est, civis meus, qui annis superioribus e Selestadio te ad vicum D. Nicolai in Lotharingis usque profecutus est, vir certe bonus et iure sacrosancto mihi iunctus, quippe cuius filiam e sacro lavacro susceperim. Is quia aiebat se Lovanii dies aliquot commoraturum negotiorum causa, nolui eum absque literis meis istuc ire, quibus saltem me tibi commendarem, homini tam bene

de me merito. Arbitror te Lovanii agere cum uxore et liberis, nisi falsa narrant qui istinc veniunt. Precor autem tibi tuisque multam felicitatem. Hic nunc omnia sunt in motu propter bellum Turcicum quod apparatus insolito Germanis sumptu. Deus Optimus Maximus tueatur rempublicam Christianam. Incertus sum an hæ literæ ad te sint perventuræ, idcirco brevior sum. Vale vir modis omnibus ornatissime. Datum. Sele-

21. 5. 42. tadii die 21. Maii. Anno 1542.

GUILIELMUS ZENOSARUS AGRIPPA

Damiano a Goes

S. D.

Magnifice et excellentissime D. Damiane, cum omnium excellentium et maximarum virtutum admirationem in te converteris, mirari non debes me amicitiam benevolentiamque venerari tuam. Ea est enim naturæ vis, ea mens ratioque animi prudentis, ut quarum artium dignitatem adamamus in quibus viris ea dignitas illustris est, eorum gratiam amoremque conciliemus. Vides etiam quanta gloria fruire, et quam omnes qui in aliquo laudis ambitu versamur, familiaritatem tuam non modo retinendam, verum etiam acquirendam putemus, ut etfi huius mei facti rationem causamque tibi non probem, tamen ipsa satis pro se res loquatur, quamobrem ad te colendum atque amandum accefferim. Quam meam voluntatem illustrissimus dominus a Prato nostrorum temporum Pericles (91) ac D. Joannes Stratius (92) perpetua laudum tuarum prædicatione ita impulerunt et inflammarunt, ut in cri-

minis loco ponerem te non salutasse. Quocirca et quoniam hoc primum deferendi studii mei tempus nactus sum, petam a te ut inter alios nominis dignitatisque tuæ amatores admitti atque referri queam. Ac ne plane hoc temere ac sine ullo militiæ nostræ auctoramento facere me putes, si quid est quod in Angliam perferri velis (quia illuc mihi ante octavum Calendas Sextiles proficiscendum est) incumbam in eam curam et cogitationem ut gratissimam et benevolentia tua dignissimam voluntatem meam experiaris. Vale. Bruxellæ 4 Id. Quintileis. 1542.

12. 7. 42.

TIDEMANNUS GYSIUS

Episcopus Culmenfis

Damiano a Goes

S. D.

Quum putarem iam obsolevisse apud te mei memoriam, vir clarissime, afferuntur ecce nudius tertius literæ tuæ, verum non sine scœnore, nam significabant inter has moras patrem geminæ prolis masculæ te esse factum, et de rebus Aethiopis atque Hispanicis libellus erat additus, quem iure poteras tertiam prolem appellare, non ignobilius referentem te patrem, quam illi ex nuptiis nati liberi. Ut vero maxime vellem post ruptum silentium scœnus scœnori reponere una in parte non possum, in coelibatu consenescens. In altera cum non desit quo tibi respondeam, accipe libellum qui nuper mihi aliud agenti excidit, vel potis extortus est (93). Valebit ipse ut Damianum

meum olim foporatum expergefariat; poſt emittentur alia elaborationa. Equidem gaudeo te et familia et literarum opibus fieri in dies beatiorem. Quibus tuis commodis ſi accederè quicquam ex mea cura et opera poteſt, ſenties me nulla in re alia liberaliorem. Felicem tuam amplitudinem eſſe et optime valere opto. Ex Caſtro meo Lubaviensi (94), die 22. Octo. An.

22. 10. 42. 1542.

JOANNES MAGNUS GOTHUS

Archiepiſcopus Upſalienſis

Damiano a Goes

S. D.

Generoſe et magnifice Domine Damiane, frater et amice cariffime, iam quartus agitur annus poſtquam ſummus Pontifex me ex itinere Germanico, quod ex Venetiis inſtitueram, ad urbem Romam vocavit, præfatus ſe magna aliqua negotia mecum agere velle, antequam in Germaniam deſcenderem. Interea tamen hic nimis otioſus vixeram, nec mihi nec populo Chriſtiano meæ curæ commiſſo utilis. Iam enim octavum annum ago poſtquam ex Gedano ad Concilium Mantuanum vocatus exivi, quibus annis per Italiam iactatus, multos graves et fere intolerabiles caſus ſuſtinueram, ut fidei Chriſtianæ ubique vacillanti aliqua mea opera conſulere poſſem. Et hæ turbationes in cauſa fuerunt cur ad V. M. aut alios amicos nihil literarum dederim. Nec minus interea dolueram de adverſis caſibus M. V. quam intellexi ad gravem captivitatem in

Franciam abductam et non paucò aëre inde absolutam. In patria mea Catholici tentaverant aliquoties Lutheranam severitatem a suis cervicibus excutere. Sed abdito Dei iudicio adhuc durum illud iugum fufferre coguntur. Hic vero Romæ nullam aut parvam spem pacis habemus, fluxa est fere ubique Principum fides, ideo nihil boni nobis pollicere valeamus. Negliguntur divina mandata, imò contemnuntur et blasphemantur, et non raro ab illis qui tenerentur vitam et sanguinem pro divina lege exponere. Cæterum dignetur M. V. me suis literis instruere de rebus et bellis Aquilonaribus, ut sciam si forte in regnis illis aliqua spes emergere possit, circa restituendam Christianam religionem; felicissime valeat M. V. quam et ego Olaus Gothus qui has scripsi sincerissime saluto; nomine etiam nostro salutetur clarissimus vir D. Splinterus, cuius literæ si quandoquidem de novis Aquilonaribus ad dominum meum allatæ fuerint, gratissimæ erunt. Romæ 21. Maii, Anno 1543.

21. 5. 43.

JOANNES JACOBUS FUGGERUS

Damiano a Goes.

S. D.

Quas ad me dedisti literas una cum Petri Nannii libello (95) accepi, nec sine magna recreatione perlegi, quod ex variorum et multorum diversis sermonibus tandem veritatem elicere potuerim, nec minori voluptate tuæ captivitatis libellum (96) lecturus sum. Imò eo maiori multo desiderio, quo graviora timui. Quare ut ad me quam primum excusa fuerint transmittas, te magnopere rogo. Ego vicissim quoad fieri po-

terit, omnem lapidem movebo, ut Peutingeri librum acquiram, quem sane etiam non intellectum magni facit et estimat, quod si precibus impetrare nequivero, conabor quovis modo emungere fenem; si denique omnis spes me fallit, unicum restabit remedium, ut differatur negotium ad mortem fenis, qui iam alterum pedem in sepulchro habet. Utinam tam facile possem impetrare, quam maxime tua causa id cupio, et omnem diligentiam adhibebo. His bene vale. Ex Augusta 4. Decemb.

4. 12. 43. 1543.

PETRUS BEMBUS

Damiano Goes Lusitano

S. P. D.

Te a Rege tuo e Gallia revocatum cum uxore liberisque Olyssipponem revertisse (97) plane gaudeo, tuaque ista post tot annos domum reditione nihil puto tibi fuisse iucundius. Laudabilius quidem fieri profecto nihil potuit. Quid enim potest homo prudens qui multa viderit, multum terrarum obierit, multas fortunæ varietates temporumque vicissitudines sit expertus agere melius quam domesticis rebus et familia constituta sua in patria una cum suis civibus pacate atque honeste vitam ducere, præsertim optimarum artium studiis et doctrina præditus et scribendis rerum pulcherrimarum commentariis affluens non sine dignitate? Unus quippe dies ita confectus anno tibi erit aliter peracto dulcior. Itaque pergratum mihi fecisti, quod ea ut scirem volueris. Nam te quas scribis dedisse antea plures ad me literas, earum unæ tantum meas ad manus pervenerunt plenae tuarum molestiarum quibus quidem

mederi non poteram, tam longo abs te locorum divifus ſpatio, tam incertus qui eſſent qui te captivum fecerant. Sed acta ne agamus: ego, mehercule, de tuo reditu ad tuos tibi quidem valde gratulor optoque ut et Regis tui, optimi et religioſiſſimi omnium hominum principis, liberalitas et tua excellens virtus brevi tuos tibi labores et ærumnas reſarciant. Reſendis tui poetæ illuſtris hexametri (98) quos accepi una cum ſuis literis maiorem in modum me delectaverunt: ſunt enim et probi et perelegantes et mirifica cum ipſius in me benevolentiae commemoratione ſuavitateque conſcripti. Ei tu magnas ages gratias meis verbis meque illi omnia debere ſignificabis qui tam profuſe cum me amet, tum de me tam honorifice et loquatur et ſentiat. Eum carminibus remunerari non ſum auſus. Quis eſt enim hoc tempore a muſis me uno alienior? Et quidem hæc dies aliam vitam alios mores poſtulat ut te non fugit. Retinebo autem eorum carminum verba ſingula meo in animo inſcripta vel inſculpta potius, quoad mihi vita ſuppeditavit. Quod mihi eum commendas qui mihi tuas literas reddidit, eſt omnino gratus: viſus eſt enim mihi aſpectu ipſo et facie eiſmodi eſſe ut ſcribis, homo ſcilicet amabilis et ingenio perliberali. Dixi illi ſi quid poſſem mea opera uteretur, ei me tua cauſa non defuturum: utque uteretur ambitioſe etiam ab eo petii. Iacobus Sadoletus Cardinalis legit tuas ad me literas tibi que gratulatur et multam ſalutem dicit. Vale. v Non, Octobris 1546 Romæ.

3. 10. 46.

ERASMUS ROTERODAMUS

Damiano a Goes

S. P. (99)

Quod famulus meus præter salutem nihil ad te pertulit, Damiane clarissime, nihil aliud in causa fuit, nisi quod non suspicabar te tam mature absoluta tam longa periodo tua (dicebas enim, si recte memini, te velle lustrare Germaniam et Galliam) redisse in Brabantiam. Quum me reliquisses, diu mecum ipse rixatus sum, quod tam candidum amicum tam frigide excepissem. Primum in nomine tuo peregrinabar, tamquam per somnium recordans nomen illud in aliquorum ad me literis extare. Nullus est ferme dies, quo non accipiam aliquas epistolas, interdum uno plures viginti. Accedebat languor, qui me compluribus jam mensibus nimium urget familiariter. His rebus factum est, ut noctu demum renovata memoria, uno tantum colloquio, unaque cœna tam amico hospite frui licuerit. Nec in libello, quem reliquisti (100), sciebam quicquam esse tuum, priusquam te profecto per otium inspicerem. Et hac in parte mihi damno fuit tua modestia. Ex cœnæ colloquio sensi te esse virum bonum, ut olim loquebantur Romani, liberum, rectique ac pietatis amantem. In literis ad Amerbachium nulla erat tui mentio: scriptæ enim fuerant et obliolata priusquam huc venires. Is tamen me sagacior statim sensit ingenii tui dotes, egitque mihi gratias quod talem ad ipsum misissem. Addebat sibi visum virum bonum et integrium. Quam facile conciliantur cognata ingenia! Adeunt me interdum qui miram præ se ferunt benevolentiam, quum aliquot interdum comperiam longe alios animo quam fronte. Ea res in causa est, ut nonnunquam frigidior sim in accipiendis peregrinis salutatoribus. Sed de te quum mei puderet, mihiq; ipse succenserem, commodum supervenerunt duæ epistolæ tuæ, quibus

me conſolaris, meque mihi reconcilias, etiam pro ſingulari humanitate, ſi diviſ placet, gratias agens: nec hoc contentus, iſtius inſuper animi pignus ac monumentum apud Erasmum Schetum (101) reliquiſti, quod nondum videre contigit; ſed qui videre, prædicant eſſe Rege dignum. Cæterum quo tu prolixius declaras humanitatem tuam, hoc magis me pudet inhumanitatis meæ. Quid igitur ſupereſt, niſi, ut quod hactenus ceſſatum eſt, juxta Græcorum Proverbium, poſterioribus officiis farciamus. Id vero, clariffime juvenis, ſic a me curabitur, ut intelligas omnia potius mihi deſuiſſe, quam ſtudio ac propenſam voluntatem. Quo ais Lovanii jactatum a neſcio quibus, me ab his ſteſiſſe, qui probant ἀποστάτων βασιλικὸν, (102) quaeriſque quid ſit talibus reſpondendum: quid aliud reſpondeas, optime Damiane, quam illud e Pfalmis, *Dentes eorum arma et ſagittæ, et lingua eorum gladius acutus?* (103) Quamquam ſatis ſcio tibi nequaquam iſtud a viro gravi fuiſſe auditum, ſed a περιμύλῳ quopiam et ἀκριτόμυθεο rabula, quo peſtilentiſſimo hominum genere nunc undique ſcatet mundus. Nullus unquam mortaliū ullam ſyllabam ex me audivit, approbantem aut improbantem hoc factum. Hoc apud omnes ingenue præ me tuli, mihi non vulgariter moleſtum eſſe, Principem alioqui feliciffimum in eum labyrinthum incidiffe, cui cupiebam cum Cæſare per omnia convenire, quod intelligerem id ad publicam orbis tranquillitatem ſummopere conducere. Quæ fuiſſet autem mea non dicam temeritas, ſed amentia, ſi nec poſtulat, nec rogatus de re tam ardua pronunciaviſſem, de qua tot eruditi apud eam gentem epiſcopi, atque ipſe adeo legatus apoſtolicus Laurentius Campegius (104), vir utriuſque juris callentiſſimus, ferre ſententiam cunctabantur. Merito amo τὸν μονάρχην, ut cujus animum ſempre propitium ac faventem ſum expertus. Quamquam ab eo tempore, quo cœpit hoc negotium agi, nihil ab eo beneficii accepi præter animi benevolentiam. Τὴν αὐτοῦ σύνεσιν (105) multis de cauſis diligebam ac diligo, idque, ni fallor, cum bonis omnibus, quam arbitror nec ipſi βασιλεὺς inviſam eſſe. Cæſari

Principi meo, cui juratus sum Confiliarius, præclare de me studiisque meis merito, nisi me agnoscam omnia debere aut vehementer stolidus sim aut insigniter ingratus. Unde igitur mihi mens tam læva, ut ultro me tam invidioso negotio involve-rem, ad quod si fuisset vel rogatus, vel flagitatus, manibus pedibusque fuerim recusaturus? Nullus unquam Principum super hoc argumento meam requisivit sententiam. Tantum ante annus duos adierunt me duo ex Aula Cæsaris Nobiles, uno atque altero colloquio urgentes me ut quid de ea causa sentirem, exponerem. Respondi id quod erat res, me nunquam ad eam quæstionem intendisse animum, de qua viderem summos tum auctoritate tum eruditione viros tot annis ambigere. Facillimum esse pronunciare quid ego optarem; at pronunciare quid jus divinum atque humanum concederet, negaretve, non modo multorum dierum considerationem requirere, verum etiam circumstantiarum causæ cognitionem. Illi professi se nihil ex mandato Cæsaris agere, discesserunt. Præterea, nemo mortalium me super hoc interpellavit negotio. Ergo cum sit impudentissimum mendacium, quod nugator ille, quisquis fuit, ad te pertulit, suspicor tamen unde arripuerit occasionem, ut, juxta Proverbium, *Malis præter occasionem nihil deest, ad quodvis audendum facinus*. Ei, quem ὁ βασιλεὺς dicitur focerum adfiscere, dicaram Psalmum vigesimum secundum (106), idque ante annus complures, ut id facerem ab ipso rogatus. Est enim vir, ut uno ore prædicant omnes, unus prope inter nobiles eruditus, animoque plane philosophico. Hoc officium meum grato amplexus animo, petiit, ut aliquid ederem in Symbolum quod dicitur Apostolorum (107). Feci quod voluit, eoque lubentius, quod res ad omnium utilitatem facere videretur. Hic nullum verbum est, quo ad τοῦ ἀποστόλου causam attinet, cujus tamen vir ille, ut accipio, nec autor, nec instigator fuit, utpote quietis quam opum aut honoris amantior. Quum Cæsar et Franciscus Galliarum Rex bel-
lis inter se conflictarentur, utrique dicavi meas lucubrationes, neque quisquam exstitit, qui clamitaret me ab hoste Cæsaris

itare. Quanto minus habuit frontis, qui calumniam istam fabricatus est? Sed hoc de nugamento plus fatis. Venio nunc ad eum epistolæ tuæ locum, quo pio affectu deploras Pilapianæ gentis (108) exitium, quæ per Christianos Principes spoliatur externis bonis ditescere; premitur humano iugo, nec docetur suavi Christi iugo colla submittere. Proceres enim illi, qui victorias præda metiuntur, malunt imperare belluis quam hominibus. Ea res in causa est, ut pauciores gentes, quæ Christum ignorant, ad Ecclesiæ consortium semet adjungant, videntes se non ad Christianismum, sed ad rapinam ac miseram servitutem peti, et quicquid est malorum morum insignius esse in vita Christianorum. Multo aliud est negotiari, aliud pietatis negotium agere. Itaque victorias ducis illius egregii quidem ac fortunati, qui tot urbes litorales spoliavit, conjectis in mare quibus vehendis naves non sufficebant, ut ingenue quod res est fatear, non absque dolore legi. Sed de negotio militari, præsertim eo cuius qualitatem et circumstantias parum cognitas habeo, fatius fuerit me non pronunciare. Illud in genere dicam: avaritiam, et imperandi libidinem non minimam esse causam, cur religio Christiana in has sit contracta angustias. Mansuetudine ac beneficentia cicurantur et ad manum veniunt etiam feræ, sævitia ac maleficiis efferantur, et illa quæ natura mansueta sunt. Quod autem hac in re per me cupis fieri, per quam lubens obiero. Vereor tamen ut possim hisce nundinis. Sero rediit ex Anglia famulus meus, et qui hic adest typographus unus, (109) mecum totam languit æstatem. Adnitar tamen. Quod famulus meus percelli non potuit, ut vel opera vel pecunia tua uteretur, nihil illi mandaram, nisi ut ubique vitaret omnem petacitatis speciem, meminissetque illius vetusti proverbii, οὐτε πάντα οὐτε παντὶ οὐτε παρὰ πάντων. Curaram autem ne quid illi posset deesse. Oppidum, de quo tibi narratum est, Germanis dicitur Schiltach: abest a Friburgo octo millibus Germanicis bene magnis: de quo an omnia vera sint quæ vulgo jactantur, non ausim affirmare. Illud nimis verum est, totum subito

conflagrasse mulierem confessam supplicio affectam. Conflagratio accidit quarto Idus Aprilis, qui dies erat jovi ante Pascha, Anno a Christo nato M. D. xxxiii. Quidem ejus oppidi cives apud hujus urbis Magistratum rem ita gestam pro comperto narrarunt, quem admodum mihi retulit Henricus Glareanus, quantum meminisse possum: Dæmon sibilo signum dedit e quadam ædium parte; caupo suspicans esse furem adscendit, neminem reperit. Sed idem signum rursus ex altiore cænaculo redditum est. Et huc conscendit caupo furem persequens. Quum nec illic quicquam apparet, sibilus auditus est, e fastigio fumarii. Illice tetigit cauponis animum, esse dæmoniacum quiddam: jubet suos esse præsentī animo. Acciti sunt sacerdotes duo, adhibitus exorcismus. Respondit se esse dæmonem. Rogatus quid illic ageret, ait se velle exurere oppidum. Minitantibus sacrificis, respondit se pro nihilo ducere minas illorum, quod alter esset scortator, uterque fur. Aliquanto post, mulierculam, quicum habuerat consuetudinem annis quatuordecim, quum interim illa quotannis et confiteretur et acciperet Eucharistiam, sustulit in æerem, imposuitque fumarii fastigio. Tradidit ollam, jussit ut inverteret. Invertit, et intra horam totum oppidum exustum est. An dæmon indignatus ob inductum rivalem cauponis filium, et oppidum perdiderit, et mulierem prodiderit, certum non audiui: non est tamen veri dissimile. Hujus facti vicini tam constans est fama, ut pectum videri non queat. Feruntur et alia hujus generis, sed non libet aures tuas vulgi fabulis memorare. Bonifacius Amerbachius habet epistolam tuam. Hunc tibi polliceor constantem et perpetuum amicum, atque adeo ministrum fidelem juxta ac diligentem, si quid per eum fieri voles. Unum hunc, ut præfens dicebam præsentī, habet Germania vere aureum ac gemmeum, aut si quidem his est preciosius. Talis autem ingenii ad quamlibet preciosas opes nulla est comparatio. An tamen Germani nomine cenferi debeat ignoro, certo Glareanus non pateretur (110). Rauracorum est Basilea, et habet ea vi-

vitas peculiaris cujusdam civilitatis non obscura vestigia e Synodo universali relicta, quæ illic sedecim annis durasse fertur. Efficiam ut plures et norint et ament Damianum, quod mihi bonum erit atque commodum, quippe qui non mediocri nominis mei lucro sum id facturus. Tam splendidum munus ultro ab invictissimo Lusitaniæ Rege oblatum ex animo tibi gratulor, atque ut faustum felixque sit precor. Si quando inciderit opportunitas, rogo excuses illam præfationem meam in Chrysostomum (111). Eram multis verbis diligenter instructus, a Lusitano quodam, sed mendose. Hic casus mihi parum felix poterit alio farciri officio. Si quid scribes ad Hieronymum Frobenium, tuto ad me perveniet. Moliebar redditum in Brabantiam, sed quum aliæ res multæ, tum Jupiter perpetuo infensus, et valetudo cæli asperioris impatiens cogunt hic durare, usque ad Zephyros et novam hirundinem. Bene vale. Datum Friburgo Brisgoiæ 25. Julii, Anno 1533.

25. 7. 33.

ERASMUS ROTERODAMUS

Nobilissimo viro

D. Damiano a Goes, Lusitano

S. P. (112)

Accepi tres epistolas tuas per Lucam Remium (113) quod tamen ignoraturus eram, nisi tu significasses. Quid actum sit de cæteris epistolis, quas tibi commendaram abeunti, non liquido novi. Botzemus (114) accepit suam. Sed an Io. Comes primus et Alciatus (115) acceperit suas, nescio. Mi-

ror e Lusitania nihil venire responſi. Neſcio an expediat Lazarum (1116) grandævum magnæque auctoritatis onerare domesticis profeſſionibus. Magis conveniret tibi juvenis, qui te domi exerceret tuaque ſcripta corrigeret. Debes honorare ſtudia, ut illa viciffim honorent te. In Italia turpe non eſt etiam canos audire publice profitentes. Si mihi capitalis eſſes inimicus, non poteris quicquam facere inimicius, quam ſi ſcedas, quas uni tibi notavi, patiaris excudi. Quare cura ne fiat, magno mei nominis dedecore. Petro Bembo ſalutem plurimam, cui proſecto te carum eſſe gaudeo. A Natali Domini graviffime decumbo, nec per cæli inclementiam poſſum reſpirare. Hæc ægre ſcripſi in lecto ſemivivus. Friburgo undecimo

11. 1. 34. die Januarii. (1534).

ERASMUS ROTERODAMUS

Clariffimo juveni Damiano a Goes Luſitano

S. P. (117)

Prudenti oblatae ſunt tuæ litteræ, vir amiciffime. Mox a prandio ſcripſi præter ſolitum, properante nuncio. Quod tam magnifica reliqueris, precor ut ſit felix fauſtumque. Ego totus ſum tuus. Valetudo eſt afflicta, cui ſervirer cogor. Tradam tibi partem domus ſatis elegantem ac ſemotam, ubi vivas vitam Anachoreticam. Quod ſi mea non placebit, Comites a Renneberg fecerunt partem domus vacuam, in qua prius habitavi. Habebis Erasmum paratum ad omnia. De veſtibus non magni refert, iſthic noves an hic. Cætera coram. Vale, vir amiciffime. Friburgo 11. Aprilis, Anno 1534. Bibemus de

11. 4. 34. poculo tuo, quod perendie advehetur.

Quandocumque venies, invenies paratum locum. Opior, te nolle alere equos. Stabulum habemus elegans, sed occupatum. Etiam atque etiam vale.

ERASMUS ROTERODAMUS

Nobili viro D. Damiano a Goes, Lusitano

S. P. (118)

Doleo tibi istud iter parum ex animi sententia succedere. Tua causa nihil non alacriter facturus est Erasmus. Scio, quid tibi debeam. Si tuus Mathæus caret contagiosa scabie Gallica, a qua ego semper non secus atque a morte abhorruì, tota hæc domus illi ferviret: sin decus, nec illi expedierit hic esse, nisi haberet famulum proprium. Melius fuerit, ut donec convalescat sit apud Chirursum. Non sinam illum egere pecunia. Utcumque fuerit, dabitur opera ut bene curetur. Has duas epistolas ad me misit Thomas Blaureros (119) quem salutabis Constantiæ, si illuc appulleris. Est vir probus, et unus e senatu. Quod litteræ diu hæserunt in itinere, in causa fuit is, cui Melanchthon eas commisit. Ad me venerunt 22 die Augusti, quum tu quatrduo ante discessisses. Volitarunt per manus multorum fortassis resignatæ, ut sit. Mihi redditæ sunt per publicum nuncium Schaffhusiensem. De domo paranda Patavii, nemo tibi melius consulat quam Anselmus Ephorinus (120), et fortassis non gravabitur tecum ire Patavium. Bononiæ roga, num vivat Paulus Bombasius (121). Consultissimum est, ut de sectis neque bene neque male loquaris, quasi ista non cures neque intelligas. Variæ sunt hominum simulationes. Nec mul-

tum erit in rem tuam, si crebræ epistolæ inter Melanchthonem aut Grinæum (122) et te commeent. Bene vale, patrone et
25. 8. 34. amice incomparabilis. Friburgo 25. Augusti, Anno 1534.

ERASMUS ROTERODAMUS

Clarissimo D. Damiano a Goes Lusitano

S. P. (123)

Utinam in rem tuam esset, Damiane carissime, his ædibus vel nunc tuo uti arbitrio. Nunquam mihi visæ sunt neque tutiores, neque ornatiores, quam te hospite. Sæpius tamen scripsi quam semel, sed non semper perfertur quod traditur. Negotiatores gravate recipiunt literas studioforum. Lucæ Remo (124) gratias egi, et ille pollicetur operam suam prolixè. Non dubitabam, an tu bona fide commisisses literas meas famulo tuo, sed an ille omnes reddidisset, dubitabam, et adhuc subdubito. Scripsi per eum ad Schetum et Utenhovium. Nullo vestigio deprehendere possum, eas esse redditas. E Lusitania nihil ad te redire valde miror. Mea valetudo semper vergit in pejus. Animus meditatur ex hoc misero domicilio emigrare; quod utinam fiat favente Christo! Aliquot amici nos præcesserunt in Brabantia; Viandulus (125) egregie doctus; Martinus Davidis (126) hospes quondam meus, Bruxellæ; Petrus Aegidius (127) Antwerpiae, et Franciscus Delfus; hic Botze-mus: perierunt et fenestras aliquot mense Aprili. Multæ gravidæ abortierunt. Ego graviter discruciatum sum, ita ut jam vultures aliquot excitarim. Arbitror vertiginem tuam jam abisse. A lectione temperandum est. Multum discitur literatis con-

fabulationibus. De schedis supprimendis habeo gratum, et ut pertendas rogo. Sigismundus Gelenius tuo nomini dicavit Annotationes in Plinium jam tertio ab ipso castigatum. Sed mire imposuit illi codex manu descriptus, in quo sciolus aliquis e suo capite mutavit quicquid libuit, et quodam modo novum Plinium nobis dedit. Admonui, ne fideret illi exemplari, sed auditus non sum. Herinolaus (128) non ausus est mutare lectionem Plinianam. Gelenius se putat rem mirificam præstitisse, ego censeo crimen esse inexpiabile. *Ecclesiastes* meus (129) jam excuditur nondum dedolatus, sed quum flagitaretur, hoc malui quam posthumum esse partum, non ignarus qua fide tractentur opera defunctorum. Libris quatuor absolvetur. Itali passim in me debacchantur maledicis libellis. Romæ excusa est *Defensio Italiae adversus Erasmus*, dicata Paulo III. Rixa nata e duobus verbis meis non intellectis. Ea sunt in proverbio: *Mysonius calvus, Veluti si quis Scythum dicat eruditum Italum bellacem*. Hoc interpretantur, quasi notarim Italos quod sint imbelles, quum his verbis Italia laudata sit, non vituperata. Edere, bibere, verba sunt media; edacem, bibacem ac loquacem esse, sonant in vitium. Ita bellacem esse, non est laudis, sed vituperii. Scythæ ob barbariem et naturæ immanitatem contemnunt omnes disciplinas liberales, ad arma tantum intenti. Itali colunt philosophiam, disciplinas, et eloquentiam, quæ pacis alumnæ sunt, Scytharum ex diametro dissimiles. Vides egregiam apologiæ materiam. Prodiit et alius libellus, cui titulus, *Cicero relegatus et Cicero ab exilio revocatus*, qui tamen me non magnopere petit. In eo Cicero odiosissime laceratur, frigide defenditur. Et alius paratus, cui titulus, *Bellum civile inter Ciceronianos et Erasmicos*, quasi ego sim hostis Ciceronis. Ajunt et Doletum (130) quendam in me scribere. Minitatur nescio quid et Julius Scaliger (131). Sunt aliquot juvenes male feriat, qui conspirarunt in Italiam et Ciceronis hostem. Nec desunt artifices, qui instigant partim odio mei, partim ut aliena fruantur infania. Romæ sparserunt epistolam

quasi a me scriptam, plenam jocis scurrilibus. Augustini Eugubini monachales naenias arbitror te vidisse (132). Ego ista nec lego. Lutherus jam nihil edit, in quo non perstringit Erasmus papistam et Christi adversarium. Homo simpliciter furit, concepitque parricidiale odium. Salutem dixi quibus jusseras, excepto Bero (133), qui Romae agit: cujus reditum expectamus hoc mense. De Bombarda scribet ipse Gilbertus. Mihi si vivere velim, in totum abstinendum est a scribendo, imo a studiis omnibus, quamquam mihi fane non videtur vita, vivere sine commercio studiorum et in assiduis cruciatibus. Sed Dominus est, in cujus manu sumus omnes. Ex literis Beri cognovi te lustrare Italiam. Cupio te quam prosperrime valere, Damiane

21. 5. 35. carissime. Friburgo 21. Maii, Anno 1535.

De Plinio depravato ideo admonui, ne finas eum auctorem edi rursus ad hoc exemplar: alioqui bene volo Gelenio, ut promeretur.

Erasmus Rot. mea manu.

ERASMUS ROTERODAMUS

Damiano a Goes

S. D. (134)

Accipe ad singulas epistolae tuae fatis prolixae partes, sed carptim ac breviter. Ex postremis literis tuis, quas pridie Idus Iulii scriptas, ex Augusta Vindelicorum recepi, conjicio tibi meas esse redditas, quas Patavium miseram, quum tu jam Patavio discefferas. Lucas Remus, vir humanissimus, ut scribunt amici, paralyti tactus alterum corporis latus gessit exanime,

lingua tamen, nam et hanc morbus ademerat, est reddita: spero rem rumore mitiorem esse. Is mira fide nostras epistolas perferendas curat. A Friburgo depulsus, non est quod magno-pere doleas, qui Italia Germaniam, et Erasmm Bembo ac Bonamico felicius permutasti quam Diomedes ærea commutavit aureis (135). Ex epistola Georgii Cœlii perspicio famulum tuum, de cujus fide subdubitabam, in reddendis literis suo functum officio. Refendum nihil scribere demiror: suspicor illi præclaram aliquam dignitatem obtigisse. Cœlius subinvidet illi prolixam illam epistolam, quum ipse perbreve accepit. Videor ambos offendisse, alterum epistola verbosiore, alterum breviori. Utinam Dominus dignetur me ab hoc furente seculo in suam requiem evocare. Tantum abest ut longævitatē, quam mihi precaris, desiderem. Si cui mea scripta profuerunt ad pietatem, gaudeo; de fama nihil laboro, quo utinam non essem oneratus. Miror unde ista vertigo capitis in juvene. Habet Italia insignes medicos, quorum consilio possis hoc incommodum pellerē. Ab attentā lectione cavendum, præsertim post prandium et cœnam; pro lectione sit literatorum hominum confabulatio. Times hyemem in Italia tepida? Quid faceres apud Pilapios? Quod si ferio times, recurre huc ad hypocausta, calebis quantum voles. Vel dono dabo tibi ædes, quas habeo Friburgi. Sum adhuc Basilea, ob editionem Concionatoris mei (136), ac valde sum animi dubius, an expediat Friburgum repetere. Adeo multa suadent, multa deterrent. Gelenius pro sua doctrina non vulgari, proque morum sinceritate dignus est lautiorē fortuna, divitias vix ausim illi optare. Quid periculi inquis? Ne segnior fiat ad provehendam rem literariam. Multos ^{περί} ad industriam stimulat. Quod de perpoliendis lucubrationibus meis admones, ut facis tu quidem amice, ita frustra facis, etiam si non admoneres fero. Natura sum extemporalis, et ad recognitionem mire piger. Et scis quam difficile sit pugnare cum natura, præsertim senī. Quid, quod illa non scripsimus Italis, sed crassis Bataviis ac rudibus Germanis, idque seculo

non perinde felici atque nunc est. Iam quædam argumenta non recipiunt accuratam orationis politiem. Neque illa M. Tullii myrothecia conveniunt iis, quæ vel ad docendum parata sunt, vel religionis negotium tractant. Prioris generis sunt Adagia, posterioris Paraphrases, Annotationes, aliaque permulta, quibus si coneris addere Tullianæ phraeos nitorem, nescio quo pacto frigescunt apud veræ pietatis studiosos, qui spiritus δεινῶσιν quærunt, non verborum lenocinia. Cælestis illa philosophia ut habet suam sapientiam ab humana diversam ita suam habet eloquentiam. Mystica postulant suum quoddam dictionis genus. Quem, obsecro, ad pietatem accendit Lactantius, a qui nihil eo nitidius? Dicas christianum Ciceronem loqui, quamquam ille non tractat Scripturas, sed cum Ethnicis digladiatur. Ipse Melanchton in Commentariis, quibus enarrat Epistolam ad Romanos, studio dejecit stylum, quum illic affectet maxime videri theologus. In eandem tres libros edidit illud eximium hujus ætatis decus Jacobus Sadoletus, admirabili sermonis nitore, et copia plane Ciceroniana, nec deest affectus episcopo christiano dignus. Fieri non potest quin tale opus a tali viro profectum bonorum omnium suffragiis approbetur, vereor tamen ne apud complures ipse phraeos nitor nonnihil hebetet aculeos ad pietatem. Quid hic commemorem Longolium (137), qui totus in hoc incubuit, ut Ciceronem exprimeret, nec infeliciter cessit conatus? at hic quanto se ipso frigidior est in his, in quibus pugnat adversus Lutheri dogmata? Quid futurum censes si non pugnaslet, sed enarrasset mysteria divinæ scripturæ? Eum virum ut præmatura mors omnibus studiosis invidit, ita nominis gloriam nostræ Hollandiæ multi videntur invidere: nam propemodum in illo evenit, quod olim in Homero, de cujus ortu septem urbes inter se decertasse feruntur. Ita Longolium hinc Galliæ sibi vendicant, hinc Mechlinia sibi asserit, quum re vera fuerit purus putus Hollandus, prognatus e patre Hollando, in oppido celebri Hollandiæ, cui portorum pulchritudo nomen dedit, Schoonhovia. Hic ne quis mihi protinus obstre-

pat, quod dico patruus ipſius Petrus Longolius vir apprime doctus mihi narravit. Non arbitratus ſum committendum, ut hoc decoris Hollandiæ præriperetur: et ipſius Longolii gloriam illuſtrat, quod in ea regione natus tantus evaſerit. Sed hæc παρρησία: ad id quod inſtitueram redeo. Illud tu iudicato, mi Damiane, an æquum faciant qui poſtulant a nobis ut melius dicamus quam poſſumus. Habuit et Italia in quorum ſcriptis deſideratur illa ad unguem exacta polities, Petrarcham, Poggium, Guarinum, Philelphum, Leonardum ac Franciſcum Aretinus (138), alioſque permultos, quos noſcum laudare legimus, ad errata conniventes. Et iſti nihil concedunt Batavis? Jam ſi faſtidiemus omnes ſcriptores, qui M. Tullio ſunt diſſimiles, qui tandem nobis erunt reliqui? Me candor Tullianæ phraſeos in aliis valde delectat, ipſe nec adſpernor, nec anxie affecto. Si quid erroris deprehendo in libris meis, præfertim ad bonos mores aut ad religionem pertinens, ſedulo corrigo: de fama per orbem pervagatura, deque iudicio poſteritatis viderit Dominus. Verum, hæc utcumque habent, mihi gratiſſima fuit admonitio tua, quam ſcio ab amiciſſimo animo proſectam. Spero te conſuetudine doctiſſimorum hominum eam politiem feliciter aſſequuturum, ad quam me hortaris. Ad quam laudem niſi viderem te ſponte currentem, non pigeret exſtimulare: videlicet ut hoc decus velut egregiam gemmam tuis ſtemmatis et imaginibus adderes, atque hanc palmam ſi non primus, certe cum primis tuæ referres Luſitanæ, in dies magis ac magis effloſcenti.

Quas Berus pertulit literas accepi, priores illas abs te Romæ ſcriptas non accepi, nec eas, quas Berus eodem tempore miſiſſe ſe ſignificat. Longa eſt via:

Multa cadunt inter calicem ſupremaque labra.

Berus mihi non reddidit ſed tranſmiſit literas a Bembo, cui tamen non ſcripſeram, et a Lazaro Bonamico: nondum enim cum Bero ſum colloquutus. Bembi literæ non egent reſponſi, Lazaro, cujus epiſtola mihi fuit gratiſſima, nunc reſ-

pondere non vacat. Antea diligebam hominem ob eximiam eruditionem, nunc longe mihi carior factus est, quod te complectitur. De rebus Africæ et hic multa jactantur, vereor ne Africa nobis aliquid novi pariat citius quam læti. Ego falsibus fabulis leviter commoveor. Interim inferior Germania tota perditur ab Anabaptistis (139), Monasterium expugnatum est. Occisi quotquot excefferant annum duodecimum si vera est fama. Rex Galliæ revocat nobiles, qui metu profugerant. Meditatur aliquam moderationem. Melanchtonem evocavit ad colloquium, nondum tamen profectus est. Wittembergæ sævit pestilentia, item Augusta, Argentoracti cœpit serpere. Rex Angliæ sævit in quosdam monachos, Episcopum Roffensem (140) Thomam Morum (141) jampridem habet in carcere. Hæc nimium vera. Qui e Brabantia veniunt, narrant de utroque sumtum capitis supplicium: eum rumore optarem esse vanum. Bene vale. Bembo et Bonamico, et, si datur opportunitas, Cælio Calcagnino (142) veteri amico salutem de nota meliore. Datum Basilea 18. Augusti, Anno 1535.

ERASMUS ROTERODAMUS

Nobili viro Damiano a Goes Lusitano

S. P. (143)

Amice magne, fceda addita literis meis suppeditabit causam justiore[m] quam vellimus, qua me excuses egregiis illis literarum heroibus Bembo, Bonamico, et Cælio, quos ego toto pectore suspicio venerorque. Epistolam tuam accepi per Lucam Remum, sed serius 15. die Decembris: non ipsius cul-

pa, fed nuntii. De Refendo non poffum fatis mirari. Valeat ille tam ruftice ingratus. *Ecclefiaftes* jam opinor ifthic proftat. Excufa funt duo millia voluminum et fexcenta. Nunc demo excufus eft minore forma. De Commentariis Iacobi Sadoleti mihi tale quiddam præfagiebat animus. Admonui illum literis quatenus licuit tantum admonere Præfulem. Insumfit in hoc opus immenfos labores. Audio nec a Sorbonicis probari. Gelenio, viro bono ac docto, optarim fortunam aliquanto commodiorem. Divitias vix optarim. Nunc *πενία* adigit illum ad honeftos labores. Adolefcens, quem mihi commendas, nondum me adiit: curabo, ut accipiat epiftolam fuam. Gilbertus (144) me reliquit, jam Canonicus. Cantabit miffam. Ædes vendidi ac fupellectilem diftraxi, non magno lucro meo, nec tamen prorfus infeliciter. *Italice* non intelligo, fed curabo vertendum, quod vertit Polus (145). Mitto viciffim hiftoriam bonæ fidei, in qua qui ex Anglia redeunt, et actis interfuerunt, negant quicquam effe falſi; niſi quod pauciores Carthuſiani fuerunt affecti ſupplicio (146). Cupiebam tecum pluribus agere, amicorum dulciſſime, fed vix credas quam hæc ægre pararim. Vale, et faluta amicos. Baſilea 15. Decembris, anno 1535. 15. 12. 35.

ERASMUS ROTERODAMUS

Nobili cum primis

Et omni virtutum genere perpolito viro,

D. Damiano a Goes, Lusitano,

S. P. (147)

Ultra mensē jam perpetuo lecto sum affixus, cruciatu vix credibili, certe intolerabili. Nec spes est recreandæ valetudinis ejus, ob urgentem hiemem. Non horreo mortem, sed opto magis, si Domino placeam. Ad vetus malem, quod ex intervallis solet recurrere, accessit exulceratio extremæ spinæ, cui cogor iucumbere, sive jaceam, sive fideam. Huic crudelissimo dolori nullum est remedium, quod oporteat ipsi vulneri semper iucumbere. Utinam cruciatus sint tolerabiles, sed Dominus est, hic fecet atque urat, modo parcat in æternum.

(1536.)

 Desiderio Erasmo Roterodamo

DAMIANUS A GOES

S. P. (148)

Dolentem tuam lachrymis delevi fcedam, ne fatis credere posses, quam ægre omnes tui ferant, amice, illud malum extremæ spinæ, quod ad vetus accessit. Sed quoniam Christus ex-

piationem languoribus et cruciatibus præsentis sæculi delictorum tuorum exigit, qui nihil temere facit, bene consulendum est, præsertim tibi, cui ipse Deus tantum eximiæ doctrinæ dignatus est impartiri. Bembus et Bonamicus te salutant, atque excusatum habent, id faciet Cælius, modo de tua valetudine sciat, agit is Ferrariæ, ut scis. Ecclesiastes apud nos est tuus, et ut ad te superioribus scripsi literis, non sine magno honore. Ea quæ in Cursium (149) scripsisti, vidi simul cum Lazaro Bonamico, qui quamquam rebus hujusmodi non delectetur, tamen illud magnopere laudavit atque cum voluptate legit.

Valeat Gilbertus cum suo canonicatu, si te reliquit nolente, scio eum tibi fuisse usui. Adolescens, quem tibi commendavi, factus est Canonicus Moguntinus, illic residet. Quod ædes vendidisti Friburgi atque suppellectilem distraxisti non infeliciter, plane gaudeo, solet id passim fecus accidere. Habeo tibi gratiam pro Thomæ Mori mortis explanatione (150), fuit donum nobis gratissimum: amici tui, quos hic habes plurimos et eruditos, quorum consuetudine familiariter utor, mirantur quod mortem tam cari et intimi amici scriptis non celebres tuis. Nonnulli dicunt, mentionem, quam in prologo Ecclesiastis de eo atque Rossensi facis, dignam non esse tantis viris, quod prolixius debebas, ajunt, in materiam tam dignam procedere: tu scis, quid sis factururus, ego tanquam amicus moneo. Ita corripior amore tuo, ut in omnibus integrum atque immaculatum cupiam officium tuum manere, quapropter sæpius revolvi atque in animo singulis diebus revolvo, si Deus mihi tantum vitæ concederet, ut post obitum tuum omnia opera simul meo sumtu imprimantur tua, ad quod opus rectius conficiendum duco multum esse in re tua, si illum laborem accipere velles, ut mihi ordinatim catalogum tuorum describeres librorum, tam profanorum, quam ecclesiasticorum, deinde si aliquot libri sunt, quos suppressos cupis, aut seorsim imprimendos, possis etiam hoc significare. Et quoniam nullus est, qui gloriæ non sit cupidus, ardeo etiam incredibili de-

fiderio, ut vita a me describatur tua, quod facere non possum, nisi adjutus ab aliquo viro docto doctissimoque, quippe volo eam eo stylo describere, ut in posterum non tantum ipsa vita sit commendanda tua, verum etiam ipsum filum exordium que orationis, quod quidem tibi dedecori non esse duco, quam narrationem ejus vitæ tuæ, principio tuorum scriptorum affigam. Et quoniam mihi superstes es, hoc cum gratia cuperem petrare, ut ejus rationem a principio mihi velles instar commentariorum tradere: aut si mavis eam absolute et compendiose tu ipse scribere et eam mihi ita tradere, multo commendatior erit posteritati: quod si facis de tuo labore, non ero tibi ingratus, et si id mihi concedere velis et credes prope præsentem mecum de hac re posse te melius conferre, ipse ad te in mense Maio vel Junio veniam, vel citius, si visum fuerit. Et non verearis ad me aperte scribere, timens, posse me in ipso itinere facere sumtus, qui majores non erunt, quam ii, quos hic quotidie facio, nec tales, et si excederent, mihi propter meum suavissimum Erasmum, in cujus gratiam nihil non sum factururus, erunt gratissimi. Postremo hoc exoratum volo, ut de hac re nemo intelligat, quippe si res in effectum veniret, nolo rationem nostri consilii cuipiam revelatum esse. Memini, Gilbertum mihi ostendisse chartam membranam, in qua Helvetia diligenter erat manu designata, quam aiebat esse tuam. Ego etsi imprudenter faciam, tamen quoniam scio, tibi non esse usui, cuperem, ut eam mihi concederes, utque per Bebelium (151) mitteres; quod si facis, id accedet ad cumulum tuorum in me officiorum. Aut si iisdem de causis, quas superius dixi, ad te velles me venire, possis eam in adventum mei fervare et præsens præsentem tradere, quam si aliquis erit istic, qui depingere hujusmodi res sciat, curabo interpretandum, ut te non defraudem. Vale, et, quam cito poteris, rescribe. Iterum vale, præceptor amantissime. Patavio 26. Ja-

26. 1. 36. nuarii. Anno 1536.

Tuus ex animo Damiano a Goes.

DAMIANUS A GOES

Eques Lusitanus

Paulo Pontifici Romano Tertio

S. P. D. (152)

Nulla haud dubie est res, in qua uberius niti debeamus, quam ut totus terræ orbis (si id aliter fieri non poterit) labore, sumptu, martyrio, ac omnium nostrum cruciatibus, ad Christi fidem alliciatur, allectusque ut sub unum ordinem, et vivendi ritum redigatur. Cuius rei cura tibi, Paule Pontifex Maxime, qui ut primus Episcopus, et Christi Vicarius, eius Universalis Ecclesiæ præsides, cæteris nobis omnibus magis debetur. Quamobrem tuum est officium (quod etiam iam cum magna spe omnium incepisti) calamitatibus quotidie ipsius Christi ovili occurrentibus mederi, et opera, et studio tuo efficere, ut ipsi soli Christo totus mundus pareat, ac credat; cum vero crediderit, ut tibi, monitisque tuis, veluti Petri successor, in omnibus, quæ ad salutem animarum spectant, obediant. Quod cum evenerit, dicemus, te auctore, prophetiam unius pastoris et ovilis adimpletam esse. Cuius rei palmam si obtinueris, quis profecto Pontificum, te vel honore, vel felicitate, vel merito anteibit? vel cui triplicem tiaram maiore iure concedemus, quam tibi? quam ut consequaris, tempora, licet alioquin infelicia, magnas tibi occasiones nunc præstant, infelicia inquam, ob eas calamitates, quas in Europa medendas habes. Quæ ut vicinæ maiori certe periculo Ecclesiæ imminet. A nemine acrius impetitur, quam a vicino hoste. Nunc vero ut has molestissimas curas, quæ tibi (ut scio) perpetuo cordi sunt, ommitamus, ad alias mitiores veniamus, quæ cum magna spe coniunctæ sunt, ut alter et novus quodammodo orbis, cum Christi fide, tuæ

sanctitatis maiestatem, et dignitatem agnoscat. Quas si pro tua prudentia ita tractaveris, ut te quasi gubernatore, Ecclesia, tum Europæa, tum Aethiopica, vitatis periculis et naufragiis, in portum salutis veniat, de te canemus illud Propheticum sapientiae canticum: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, et inspiciam omnes dormientes, et illuminabo omnes sperantes in Dominum. Videte, quoniam non solum mihi laboravi, sed omnibus exquirentibus veritatem.*

Ad quæ omnia perficienda adest iam demum tempus hoc, in quo huiusmodi vaticinia per te adimpletum iri confidimus. Adfunt hic modo Aethiopes, gens magna et Christi avidissima, cuius sanctissimus Imperator amicitiam Europæorum Christianorum cupiens, ad te et ad invictissimos Reges Lusitanie legatos misit, per quos ut eius epistolis apparet, non tantum sibi Christianam amicitiam et caritatem cupit a Principibus Europæis impertiri, verum etiam eosdem (quos assidue in acerbissimis discordiis novit versari) ad Christianam concordiam piensissime adhortatur. Res sane ob quam omnes pudore affici debemus. Surrexit vero iam Regina Saba, et vocat in iudicium, errata nostra reprehendens. Adimplentur Christi Prophetiæ, et quos ipse eligit, paulatim ab ipsius consortio dilabuntur, eiusque præcepta et promissa devolvuntur ad eos, qui Ethnici et a Christo alieni reputabantur. Is enim Aethiopum Imperator, cum omnibus suis regnis, ut ex nostra enarratione apparebit, sub tua disciplina vivere cupit, nec quicquam magis optat. Nec etiam ignorat ex Apostolorum doctrina, quam in octo libris digestam habet, Episcopo Romano, omnium Episcoporum totius orbis principatum deberi, cui plane sancteque parere vult, ab eoque in Christi Ecclesiæ institutis, bene et sancte instrui, et ad id insuper viros doctos sibi dari orat, atque exorare avide affectat. Nec eo contentus, ut suarum etiam postulationum in posterum extet memoria, petit, ut huius rei fides maneat in Pontificum Annalibus, ut sic ab Historia Ecclesiastica eius epistolæ, ac piissima optata illuminentur, et posteritas intelligat, quo tempore, sub

quoque Pontifice hæc gesta fuere. Viros autem doctos, sacrarum literarum disciplina et aliarum artium bene instructos, non dubito, quin tua Sanctitas iam ad eum transmiserit, aut omnino sit missura. Quorum doctrina et industria, simul cum sermone et labore nonnullorum, quos iam ferenissimi reges Lusitaniæ Emmanuel et Ioannes eius filius miserunt, facies ut omnes Christiani in Aethiopia et India de gentes, sensim regibus et institutis Romanorum Episcoporum (quos Christi Vicarios non reformidant fateri) pareant. Quibus tandem tua opera nobiscum per veram religionem coniunctis, ac in uno ovili simul, et sub uno pastore Christo congregatis, intelligemus super nos omnes Domini misericordiam confirmatam, et eius regnum omnium seculorum et dominationem eius omnium generationum esse, et tunc omnis caro benedicet nomini sancto eius in secula. Et ne prolixior sit exhortatio mea quam oportet, præfertim ad eum cuius vitæ ac doctrinæ omnes imitatores sumus et esse debemus, ad exordium enarrationis me conferam, quam aliquantulo altius repetam, ut sic clarius ostendam, quibus principiis hæc sanctissima Preciosi Ioannis, et Regum Lusitaniæ amicitia, et fœdera inita sint, sperans me, dum, quæ vera et legitima sunt enarro, animos legentium incendere posse, et ad huiusmodi munera allicere, quo Christi fides uberius in omnibus terræ angulis propagetur, prædicetur, colaturque.

(1540)

DAMIANUS A GOES

Paulo Pontifici Romano Tertio (153).

Non indignum puto, Pontifex Maxime, in calce huius nostri opusculi, quoniam ad fidem et unionem Ecclesiæ hæc quoque spectant, Ioannis Magni Gothi, Archiepiscopi Upsaliæ in Regno Suetiæ (ut ab eo ad miserandam Lappianam gentem veniamus) aliquam mentionem facere. Is autem Ioannes Magnus Gothus, vir est optimis parentibus ac divitibus natus, sacrarum literarum non vulgariter peritus, probitate vitæ spectatissimus, Ecclesiæ Romanæ ita addictus, ut eius causa amplissimum Upsaliæ Archiepiscopatum cum proventibus plus minus quadraginta millium aureorum in singulos annos, una cum fundo paterno, amiserit: cuius dignitatis, ac bonorum iactura, ab fluctibus fortunæ agitatus, in Prussia, Gedani diu tenuiter victitans, delituit. Ubi (quod interim mihi negotia in illis Germaniæ partibus tractanda erant) cum eo, ac cum Olao Magno Gotho, eius fratre, indissolubilem contraxi amicitiam. Hos inopinate postea Vincentiæ reperi, multo tenuius, quam antea, degentes, quem locum ex illis ultimis terrarum oris, propter promulgatum Concilium, ex quo nonnihil spei sibi ac suis calamitatibus conceperant, adeundum esse proposuerant. Concilio tandem intermisso, ii boni viri iam a suis facultatibus plane destituti, quibus, dum ampliores essent, sæpius in aquilonaribus illis partibus pro Romana Ecclesia pugnaverant, et adhuc (si res successisset) pugnaturi essent, Venetias emigrant, vel aliena libertate, vel suis laboribus, præsertim docendo ac instituendo, victum quæsituri, nullis enim aliis subsidiis niti poterant, nisi quod in Numinis auxilio totam spem reposuerant. Quo cum pervenissent, solum ab Hieronymo Quirino, Patriarcha Veneto (154), in ipso Patriarchatu, humanissime accepti

hospitantur, ubi ad hunc usque diem dilatum Concilium expectantes hærent.

Sub huius Upsalienſi Archiepiſcopatu, pars illius vaſtæ Lappianæ provinciæ habetur, cuius indigenæ Chriſti Servatoris noſtri leges minime norunt, id quidem, ut a multis, tum bonis, tum fide dignis viris, dum in illis provinciis verſarer, ob turpiſſimum prælatorum et nobilium quæſtum ac avaritiam accidere intellexi. Nam ſi Chriſtiani eſſent, liberi eſſent ab illis veſtigalibus et tributis, quibus ipſi, ut Ethnicî, multantur, nobilitas contra cum Episcopis ditescit. Vetant igitur eos Chriſtianos fieri, ne ſubditi ſuavi iugo Chriſti, aliquid lucelli eorum tyrannidi et rapacitati ſubducant, et aliquid ex veſtigalibus decreſcat, quibus gens illa miſeranda ab ipſis Monarchis turpiter et inſatiabiliter premitur et torquetur: qui impatientiſſime ferunt, ſi illi, Chriſtiani facti, non longe plus veſtigalium ipſis penderent, quam cæteri Chriſtiani ſuis Principibus pendunt, ac proinde deformem iſtum et ſacrilegum quæſtum fidei ac religioni Chriſtianæ, contempta tot animarum ſalute, anteponunt, vere habentes claves, quibus nec ipſi intrant, nec alios intrare ſinunt. Avaritiam ſane inexplebilem, et impietatem intolerabilem, ac a piis pectoribus armis et ſcriptis, denique totis viribus expugnandam, quam procul dubio ſopitam hoc tempore habuiſſemus, ſi hic bonus vir in priſtinum ſuum honorem reſtitutus eſſet; nihil enim magis cupit, nihil acrius meditatur, quam quo pacto hæc gens ad Chriſti fidem reduci poſſit; nihil flebilius deplorat, quod ſe auctore (id quod ſæpe animo voluerat) hæ miſerandæ pecudes adhuc, propter impiam religionem, per Chriſtianam fidem Chriſti oves factæ non ſint. Nec tam queritur ſe ab Archiepiſcopatu, vel bonis avitis depulſum, quam quod careat nervis, auxilio et facultatibus, quibus hanc Lappianam plagam et medicari, et ſub Chriſti iugum mittere, et Romanæ Eccleſiæ conjungere poſſit. Id quidem poſtea mihi ſæpius per literas confirmavit, quibus, nondum ipſe placatus, acrem huius negotii, in fine illius pri-

mæ Preciosi Ioannis legationis, (quam ipsi Ioanni Magno Gotho consecravi) mentionem feci, et ne tum quidem mihi ipsi in hoc negotio satisfeci; sed cum Erasmo Roterodamo meis literis egi, ut causam istius rei scriptis commendaret. Postmodum in illius contubernio agens, quod mihi cum eo Friburgi Brisgoiæ ad quinque menses fuit, præsens cum præsentē verba super eodem negotio feci. Quibus rebus impulsus constituerat de hac re iustum volumen emittere, mortis tamen interventu, operis materia, quam iam congefferat, dissoluta est. Nihilominus in suo Ecclesiaste tam nefandam impietatem non obticuit, quæ sane talis est, ut omnes Christianos, quibus potentia, et doctrina a Deo concessæ sunt, posset quodammodo reos facere, et ab eis in ultimo iudicio coram Christo iusto iudice vindictam petere.

Videant ergo Christianorum Monarchæ, quam rationem, quem calculum tantarum perditarum animarum in novissimo die ad Christi tribunal, ubi nec gratiæ, nec indulgentiæ locus est, nec blandimenta, nec assentationes recipiuntur, reddituri sint. Tu tamen, Pontifex Maxime, is iam solus es, qui huic morbo mederi potes. Tu iam is es, qui huic genti vias Domini demonstrare potes, et ut recte in iis ambulent, dirigere. Tu solus eas de inferno inferiore redimere valebis, per te parvulis Christum accedere licebit, et in virtute dexteræ tuæ a dæmonum catenis ac insidiis liberari, et copiosa Christi in hoc et in alio sæculo redemptione frui. Vide quam palmam obtinebis si messis illa multa, te operario, in horreum Christi comportetur. Nec dubium est, quin comportabis, modo incipias. Sunt hodierno die cum Gostawo Suetiæ, et Gothiæ Rege aliquot Magnates, ab Ecclesia Romana recisi. Sunt in ipsis quoque regnis, qui omnino ex diametro dissentiunt. Possis ad utrosque literas pro tua dignitate, et pastoralī officio dare, eosque per Christi plagas (hunc enim omnes, quamquam ab ipsa Romana Ecclesia dissentiunt, filium Dei, et Servatorem nostrum fatentur) obtestari, ut hanc Orientalem, et Occiden-

talem Lappiam, cum Fimmarchia, Scricfinia, et Biarmia amplissimis provinciis, quarum maior pars Christum non novit, ad eius suavissimum iugum venire permittant, ab eisque tantum aucupentur, et extorqueant, quantum alii Christiani Principes a suis subditis vel iure postulare, vel precariis exactio- nibus obtinere consueverunt. Ad id non tantum literæ, sed viri quoque docti, et sanctitate vitæ probati mittendi videntur, ut hæ provinciæ Romanæ Ecclesiæ per Christi fidem coniun- gantur. Quibus per te, una cum Æthiopica gente, ad veram Christi legem adductis, etsi populi irascantur, Dominus sedens super Cherubim regnet, et terra moveatur, ipsaque exultet, et insulæ multæ lætentur. Vale Pontifex Maxime in Christo JESU, Amen. Ex Lovanio Cal. Sep. Anno MDXXXX.

l. 9, 40.

DAMIANUS A GOES Lusitanus

Petro Nannio

Latino apud Lovanientes professori dignissimo

Amicoque non vulgari

S. D. (155)

Cum sæpenumero rerum Hispanicarum mentio inter nos, amantissime Nanni, incidisset, multis argumentis cognovi, te nondum iisdem satiatum, ampliorem earum notitiam e scriptis nostris expectare. Quamobrem optatis tuis parentes, hæc tali lege tibi cudere voluimus, ut si arriferint, legas, amicisque tuis huiusmodi rerum notitiam cupientibus communices: sin minus, Vulcano tradas. Vale.

(1541.)

Clarissimo equiti

Eruditione et humanitate insigni

D. Damiano a Goes

PETRUS NANNIUS

S. P. D.

Libellum tuum, amplissime Damiane, eo animo accepi, si ut mihi ingens thesaurus oblatu fuisset, nec alacrior, nec hilarior esse potuissem. Sunt mihi a te alia præclara munera, sed nequaquam pari honore æstimanda, cum illa tantummodo pretii magnitudine dignitatem habeant, iste de ingenii tui præstantia venerationem mereatur. Admirabilis ibi ordo, singulæque res in suas classes distributæ sunt, quam rationem scribendi maxime videtur Suetonius adamasse. Habent in tuo libro singula suam peculiarem stationem: hic regnorum vires, illic Episcoporum et Satraparum opes describuntur. Habent suum catalogum Sancti Hispani, habent viri eruditi. Duces quoque bello clari in sua a te legitima acie constituti sunt. Habent merces sua fora, quas Hispania vel accipit, vel donat. Denique Antipodum munera, quæ duplici ratione Hispanorum sunt, vel quod ipsi hunc orbem invenerunt, vel quod foli inde omnia deportant, in suas apothecas a te digeruntur. Quid multa? Nihil omittis, quod ad laudem Hispaniæ pertinet. Quamobrem, quæ olim de Hispania legebam potius admiratione quam fide prosequerbar, nunc tua autoritate efficis, ut me non amplius admirantem solum, sed et credentem habeant. Non mihi iam figmentum videtur, auro Tagum turbidum fluere (156), equas ex Favonio subventaneum foetum concipere (157), meritoque mihi fecisse videtur Vespasianus, quod univer-

fæ Hispaniæ ius Latii donarit (158), rectumque etiam iudicium Plinii existimo, qui Hispaniam censuit proximam esse Italiæ laudibus (159). Enumerantur enim a te innumerabiles opum frugumque thesauri, ut Plutus et Ceres non alibi quam in Hispania, aut certe peculiariter, sedes habere videantur. Obstrepunt hic quædam verba novitia, sed fastidioso lectori. Æquo enim æstimatori non venia, sed laude dignus habebereis, quod res novas vetustate incognitas, novis vocabulis, ut intelligi possint, explicueris. In apologia acrior es, sed stimulis de amore patriæ profectis. Amabit tuum pectus quisquis pietatem amat et patriæ studium inter virtutes adnumerat. Librum igitur tantæ utilitatis, quem tu aut Vulcano tradi, aut amicis tantummodum communicari iubebas, prælo subieci. Nefas enim putavi id intra paucorum manus contineri, quod tanto ufui publice esse posset. Quod si singularum provinciarum eodem modo vires et opes descriptæ essent, magnum profecto instrumentum haberent docti ad historias condendas, quum nervi bellorum pecuniæ sint, earumque inopia vel copia multiplices causas et cladium et victoriarum adferat. Fieri non potest ut quis recte in historia versetur, nisi utriusque partis opes et copias cognitas habeat, et lectori exponat: qua in re utinam aliquot latini scriptores diligentiores essent, eaque in parte Thucydidem imitarentur. Tantum igitur mihi in rebus tuis, te inconsulto, permisi, nec offensam timui ex hac mea audacia, qui quidvis in Nannio tuo et ferre et probare soles. Nec, ut iniquior sis, ius habes exposculandi, si, quod meum esse voluisti, utar pro meo arbitrio. Bene vale, amplissime et eruditissime Damiane. Lovanii.

(1542.)

Serenissimo Principi Ludovico

Lusitaniæ Infanti

DAMIANUS A GOES

S. D. P. (160)

Mirum est, quam semper cum ætate accrescant labores, et deficientibus paulatim viribus maiora negotia incumbant. Sive id arcano quodam naturæ motu, numinisque imperio contingat, sive voluntate nostra id ultro fuscipiat, vix certum constitui potest. Mihi certe evenire video, quo propior ad senectutem vergo, eo plura offerri, quæ scriptis ad æternitatem commendari debeant. Ea enim sunt facta præclara nostræ gentis, ea magnitudo varietasque rerum, ea novitas insularum climatumque, ut si denuo aliquis Homerus exurgeret, posset non incommode ex rebus Lusitanicis et Iliados et Odissæ argumentum non fabulose, sed ex vero, componere. Sed hæc fortassis alias tentabimus. Nunc quæ proxime acta sunt ad Gangem in tuenda arce Dienfi describere propositum est. Ex quo enim tua humanitas, Princeps clarissime, et in bello gerundo Dux strenuissime, nobis recitavit literas Ioannis Mascaregnæ (161) Dienfis arcis Præfecti, laureatas, et triumphorum argumentis plenas, non potui mihi impedire, quin arrepto calamo, otioque excusso, eius rei commentarios conficerem. Quem laborem merito, fortasse ob nonnullas lucubrationunculas, subterfugere potuissemus, quippe qui iam pridem emiserimus (quod mihi non ad iactantiam ingenii, sed ad testimonium laboris dictum velim) priorem illam Diensem oppugnationem, ubi in fine opusculi adiuncta est nonnulla disceptationuncula cum Paulo Iovio viro disertissimo. (162) Deinde fidem, mores, potentiamque Aethiopum, qui sub Ioanne Preciofo, sive (ut nunc loquimur) sub Joanne Presbytero degunt,

scripto prodimus. In quo libello, vice coronidis, deplorandam Lappiorum ad glaciale Oceanum degentium calamitatem Paulo tertio Pontifici proposuimus. Præterea Hispaniarum vires, opes, fecunditatemque libro complexi sumus.

Hicse commentatiunculis, licet quasi fatigatus, rudem mihi, etsi non in perpetuum, saltem ad tempus postulare possem: tamen ubi nova gloria nostræ gentis de Turcis parta meum animum denuo accendisset, in re nova novum vegetumque animum ad scribendum indui. Quod si nobis pro animi alacritate par ingenii vis et eloquentiæ copia suppeteret: melius sese proderet hominibus rerum gestarum amplitudo, quam fortasse alius alias præstabit. Nos contenti erimus, ut summa fide rem tradamus, ut, si lector non audiat ex nobis, quanta sit claritas magnitudoque istius victoriæ, animo saltem concipiat, et utcumque imaginetur. Cæterum hoc, quicquid est libelli, tibi dicatum volumus, Princeps Inclyte, cuius felici consilio bellica hæc negotia domi forisque rectissime tractantur. Quod sane iam antea fatis te declarasse in Tunetenſi expugnatione omnibus comper-tum est, ubi Carolo Quinto, cognato et sororio tuo, in difficilioribus negotiis præsto semper adfuiſti, et præſens tuam animi excellentiam, virtutem, et rerum bellicarum peritiam universo orbi innotescere voluiſti. Quum igitur id et a te, et a clarissimis fratribus tuis Ioanne Tertio, Inclytissimo Rege nostro, et Henrico Cardinale Reverendissimo agatur, ut æternum in India sit Lusitanorum imperium, non putavi hunc librum de rebus Indicis, tibi iniucundum futurum, præſertim si in mentem veniat, ut inter legendum neceſſum est venire, quam fortunam auspiciū Regis, quas vires tua in bellis peritia, quid tutelæ Cardinalis in providendo sagacitas, ad hanc victoriam contulerit, et quid in poſterum iisdem effici, et ſperari poſſet. Accipias igitur ſereno placidoque vultu hanc noſtri devoti pectoris operam, quod te facturum pro tua humanitate nequaquam addubito. Vale.

Inclyto Principi

Domino D. Henrico Portugalliæ

Sacrofanctæ Ecclesiæ Romanæ tituli

Sanctorum quatuor coronatorum

Cardinali meritissimo

DAMIANUS A GOES

Eques Lusitanus

S. P. D. (163)

Indicarum rerum historiam in lucem ut darem, cum crebris doctorum hominum epistolis diu urgerer, eam ex exemplaribus colligere atque disponere pridem cœperam: id quidem mihi effectum iri posse tunc pollicebatur otium meum literarium, quo eo quidem tempore laute, et citra publicorum negotiorum onera utebar. Sed cum mecum perpenderem mihi id modo deesse, quod summe in historia scribenda requiritur, ab incepto destiti. Nam ei qui iustam et absolutam historiam scribere vult, inprimis liberum et vacuum tempustribuendum est; deinde animi quies et omnium munerum vacatio; postmodum maiorum Principum favor, quo industria et labor studiorum præmiis adaugeantur. Quocirca (præsertim cum neque cura neque negotio carere possem) successivis tantum dierum horis id, quod continenti temporum decursu destinaram, concedere et tribuere proposui, et curriculo mearum lucubrationum currens, Olysiptonis urbis descriptionem hoc tempore

componere institui, eamque tuo dumtaxat nomine illis inquam ipsis evulgare decrevi, qui a nobis id flagitare nusquam destiterunt. In qua sane descriptione, quidquid ad ipsius urbis originem, et ornamentum investigare valuimus, faciliori quam potuimus penicillo depinximus. Cæterum opusculum hoc qualecumque fuerit, sub tua protectione emittere consulto proposuimus, ut quæ nostro huic labori defunt, nam forte multa deerunt, quæ nos assequi potuimus, ea tua animi celsitudine et eximia doctrina sic foveantur, proteganturque, uti ab alienorum laborum mordacibus, temereque calumniantibus, nullo alio adminiculo suffultæ, se se tueri defendereque possint. Vale.

(1554).

ERASMUS ROTERODAMUS

Angelo Andreæ Refendo

S. D. (164)

Quum a me dimitteretur istuc Quirinus amanuensis meus, Refende carissime, sic eram delassatus et epistolarum negotiis et curis quibusdam domesticis, ut ægre tueri licuerit corpusculi valetudinem. Quibus rebus factum est, ut carmen tuum sane quam elegans tantum degustarim (165), respondere autem nullo pacto vacarit. Verum, simulatque datum est a negotiorum tumultu respirare paululum, mox carmen tuum et attente et avide perlegi: in quo nihil mihi non magnopere placuit, nisi quod videretur brevius, meque adhuc famelicum ac sitientem reliquerit. Sed obsecro te, quis deorum aut quæ dearum immisit tibi istum tam flagrantem Erasmi amorem? Nam quum in me nulla videam philtrea, quæ vel mediocriter

animum in me tuum inflammare possint, ista tam singularis erga me benevolentia *ἡδονή* sit oportet. Suspīcor tamen arcanam quāpiam esse geniorum nostrorum cognationem, quæ nos conciliat. Quo magis aveo te propius etiam cognoscere quamquam ingenium et indolem tuam ex versibus tuis mihi videor satis habere perspectam. Illud tibi videndum est, ut et istum animi candorem, et eloquii venam bene colloces. Mihi quidem vehementer jucundum est abs te vel amari vel prædicari sed doleo nihil esse in me tuis dignum affectibus. Longum illum Stentorem (166), quem mihi quidem pulchre delineasti, sed ipse se ipsum in suo libello non minus indocto, quam infante, sic omnibus expressit coloribus, ut nullum speculum certiorum cujusquam reddere possit imaginem, non potui non ridere. Quid illi venit in mentem, ut homo tragicam gerens personam, se pueris diridendum propinaret? Non me clam est ab illis aliquid monstri ali clanculum. Hinc ista confidentia, de successu viderit Deus. Tibi vero, mi Refende, lubens auctor fuerim, ne quid istam excetram in te provoces. Fuit olim regnum Assyriorum, Græcorum, Medorum, Romanorum: quid, si deus aliquis nunc velit esse regnum monachorum aut stultorum? Habeant et illi vices suas, si ita visum est satis. Tu te Musis tuis oblecta. Cæterum illud tibi persuadeas velim et indolem iustam et animum mihi cum primis non modo carum esse, verum etiam jucundum. Scio nihil exactius Goclenii, nec ille quemquam temere prædicare solet. Porro, sic amo virum, ut vel solo illius affectu cogar amare quemlibet: tantum illius tribuo iudicio, ut præterea nihil requiram argumentorum. Bene vale. Datum apud Friburgum

18. 6. 31. Brisgoiæ 18 Junii, Anno a Christo nato 1531.

PETRUS BEMBUS

Bernardino Sandrio

S. P. D. (167)

Quod hodie mane quærenti tibi a me de illis Ciceronis ad Trebatium verbis, *Treviros vites cenſeo, audio capitales eſſe, mallem auro, argento, æreque eſſent*, reſpondi iocum eſſe et multiplicem et feſtivum, qui quidem iocus in antiquis et nummis et ſcriptoribus deprehenderetur. Itaque quoniam eram in via, ut neque libros neque nummos haberemus, reieci te in alium diem; id ne te diutius torqueat, eſt eiſmodi, ut ioci cauſa, quod quidem Cicero ad illum ſcribens more ſuo fere ſemper facit, et *Treviri* et *Capitales* in ambigui genere ſint poſita. Nam cum videatur monere illum, ut vitet Treviros Galliæ populos, qui capitales bellicoſique ſunt, ludit cum in Trevirorum tum in Capitalium verbo. Erat enim Romæ Magiſtratus Triumviri Capitales, qui etiam Treviri dicebantur. Sed quoniam hoc ipſum Triumvirum nomen iterum in ambiguo poni poterat, cum eſſent etiam apud Romanos Triumviri pecuniæ cudendæ, quos ita inſcribebant *A. A. A. F. F.* hoc eſt *auro, argento, ære, flando, feriundo*, iocatur iterum hoc in verbo, luditque Cicero, ut mihi quidem videatur, belliffime, addens: Mallem Treviros iſtos eſſe pecunioſos, quam bellicoſos, ut Cæſare eos vincente tu diſceſceres. Itaque infert: Mallem eſſe Treviros auro, argento ære, quam ſcilicet Capitales. Triumviros autem etiam Treviros ſolitos dici, unus Livius fatiſ locuples eſſe teſtis poteſt, cuius ſunt hæc in libro quartæ Decadiſ decimo. *Colonia Graviſca eo anno deducta eſt in agrum Etruſcum, de Tarquinienſibus quondam captum, quina iugera agri data, Treviri deduxerunt, C. Calphurnius Piſo, P. Claudius Pulcher, C. Terentius Hiſter.* Quod ve-

ro Triumviri pecuniæ cudendæ, sic ut dixi, inscriberentur, est apud me, nummus æreus perantiquus, ita scriptus *C. PLO TIVS III VIR. A. A. A. F F.* Sunt et alii nummi aliorum nominum, eiusdem tamen tituli, quos inspicies, cum voles. Hæc ad te scripsi, cum domum rediissem, et nummos ac libros sumpsissem amore tui admonitus. Vale pridie Idus Iun. 1529. Patavii.

12. 6. 29. tavii.

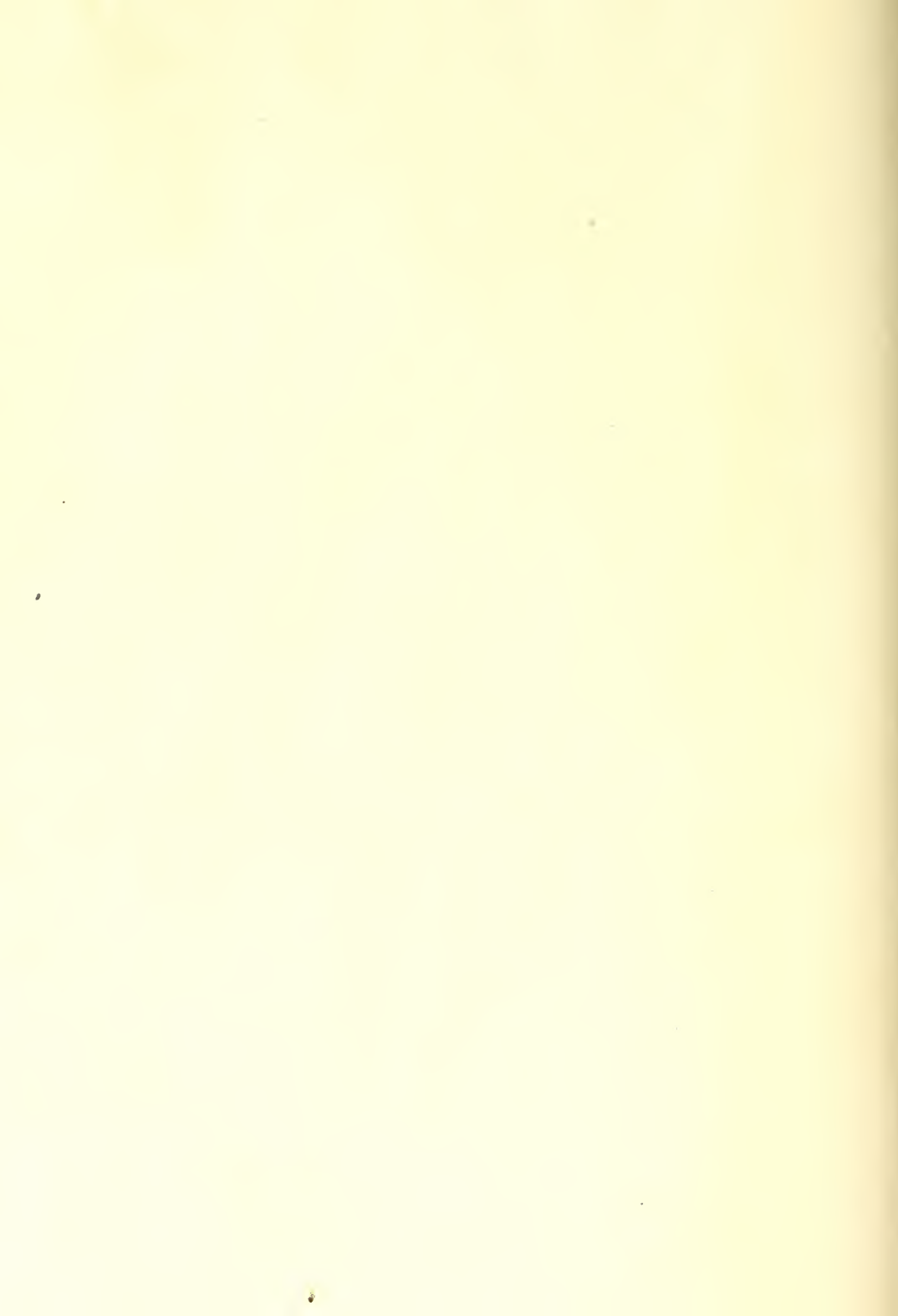

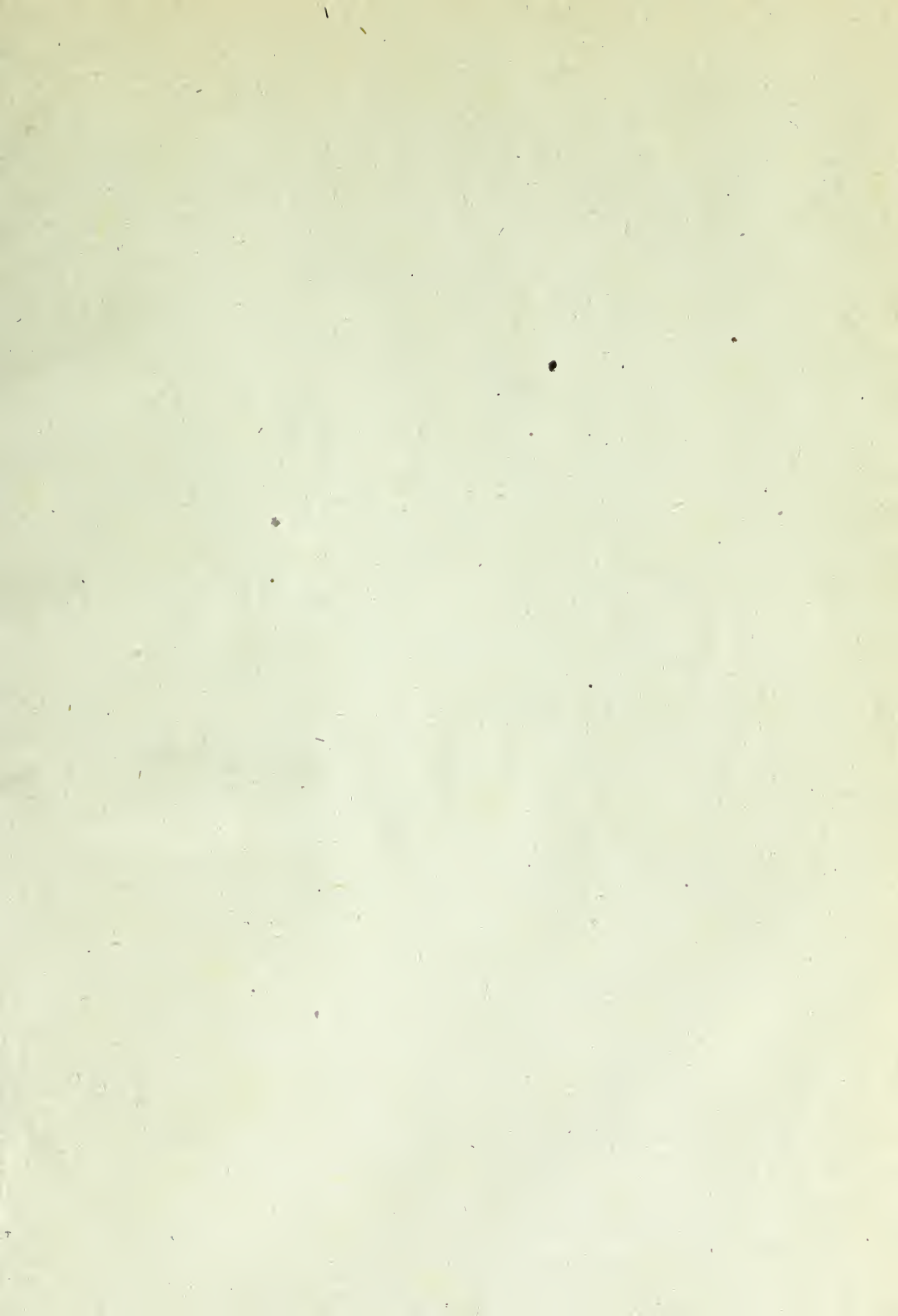

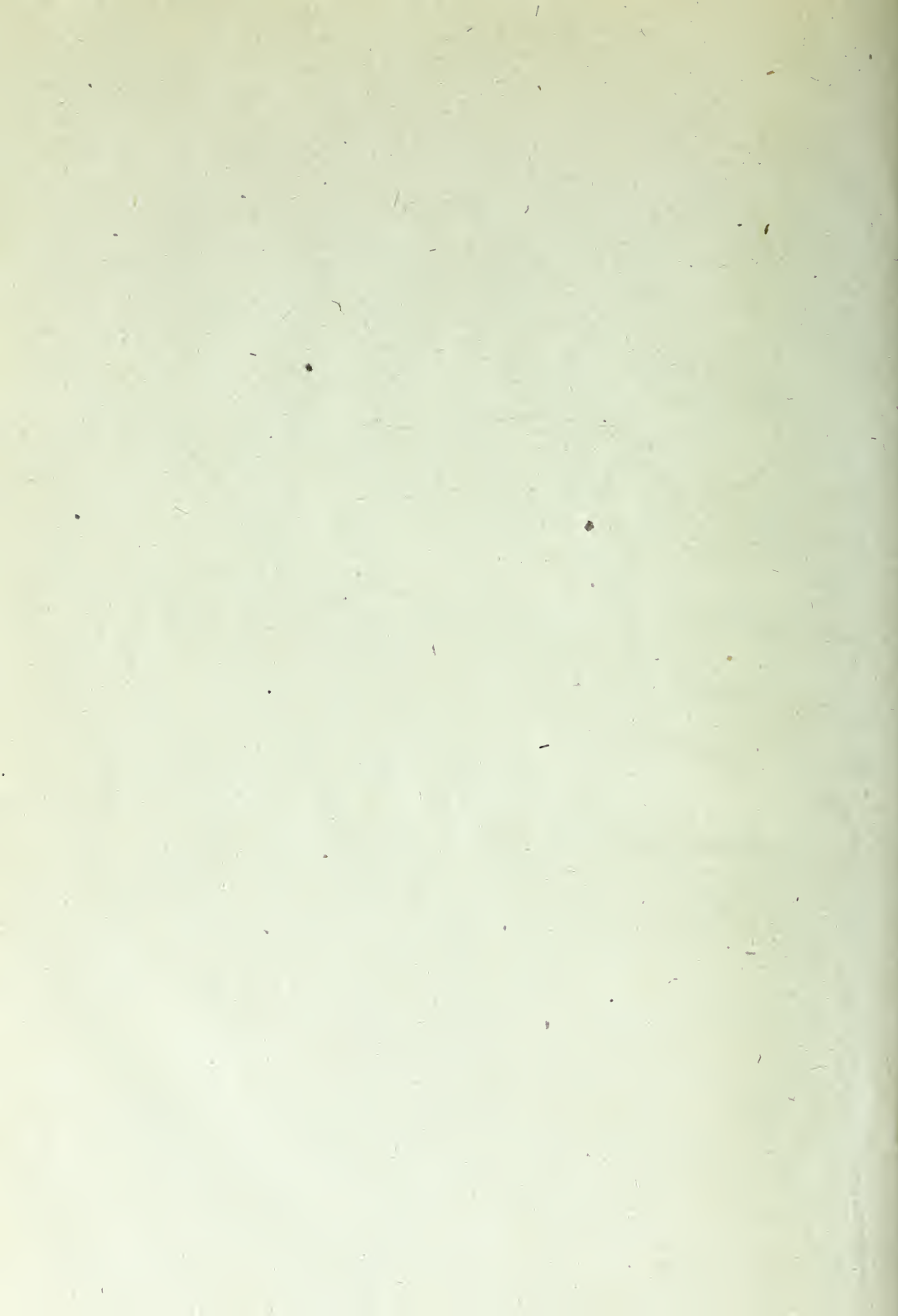

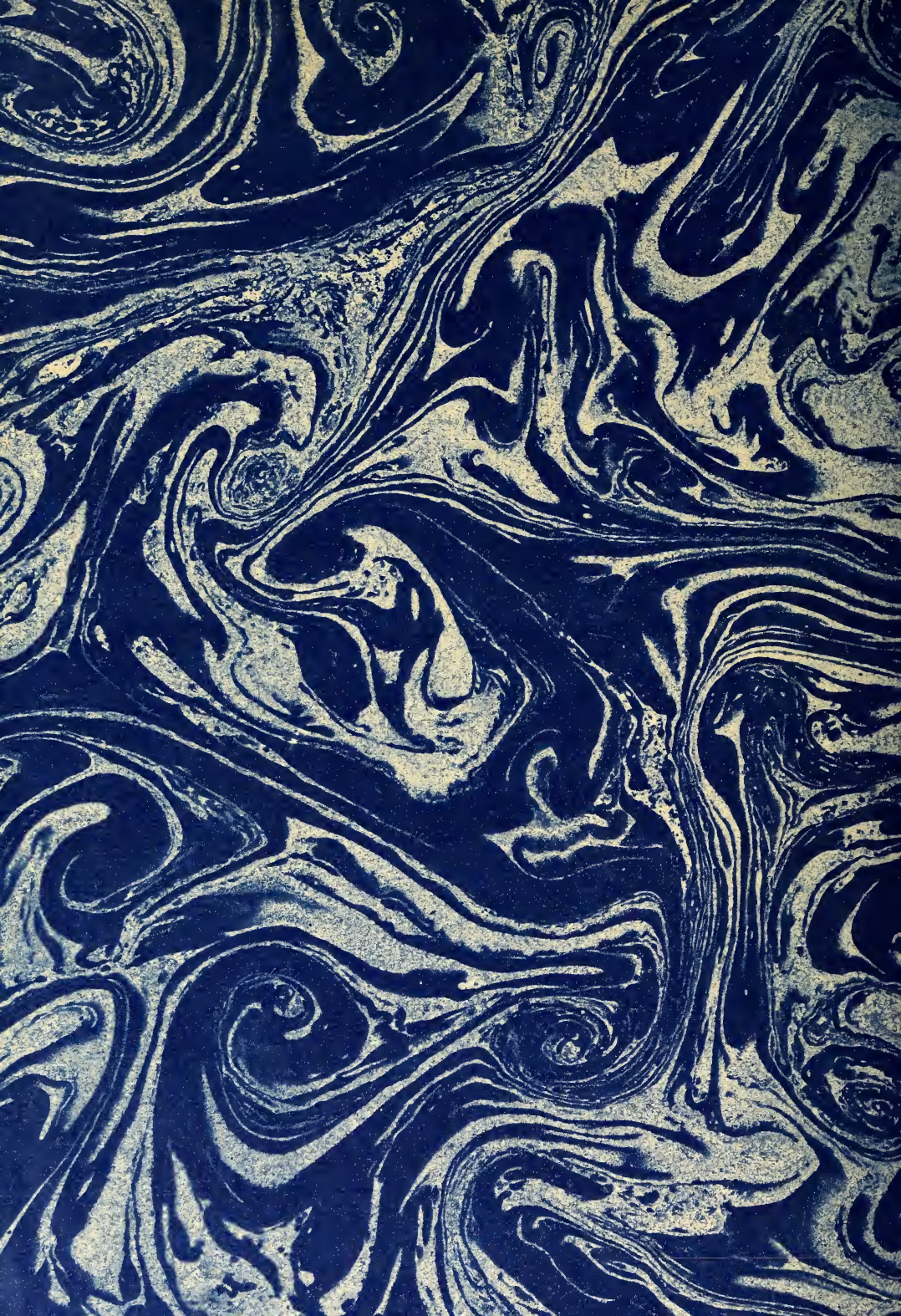

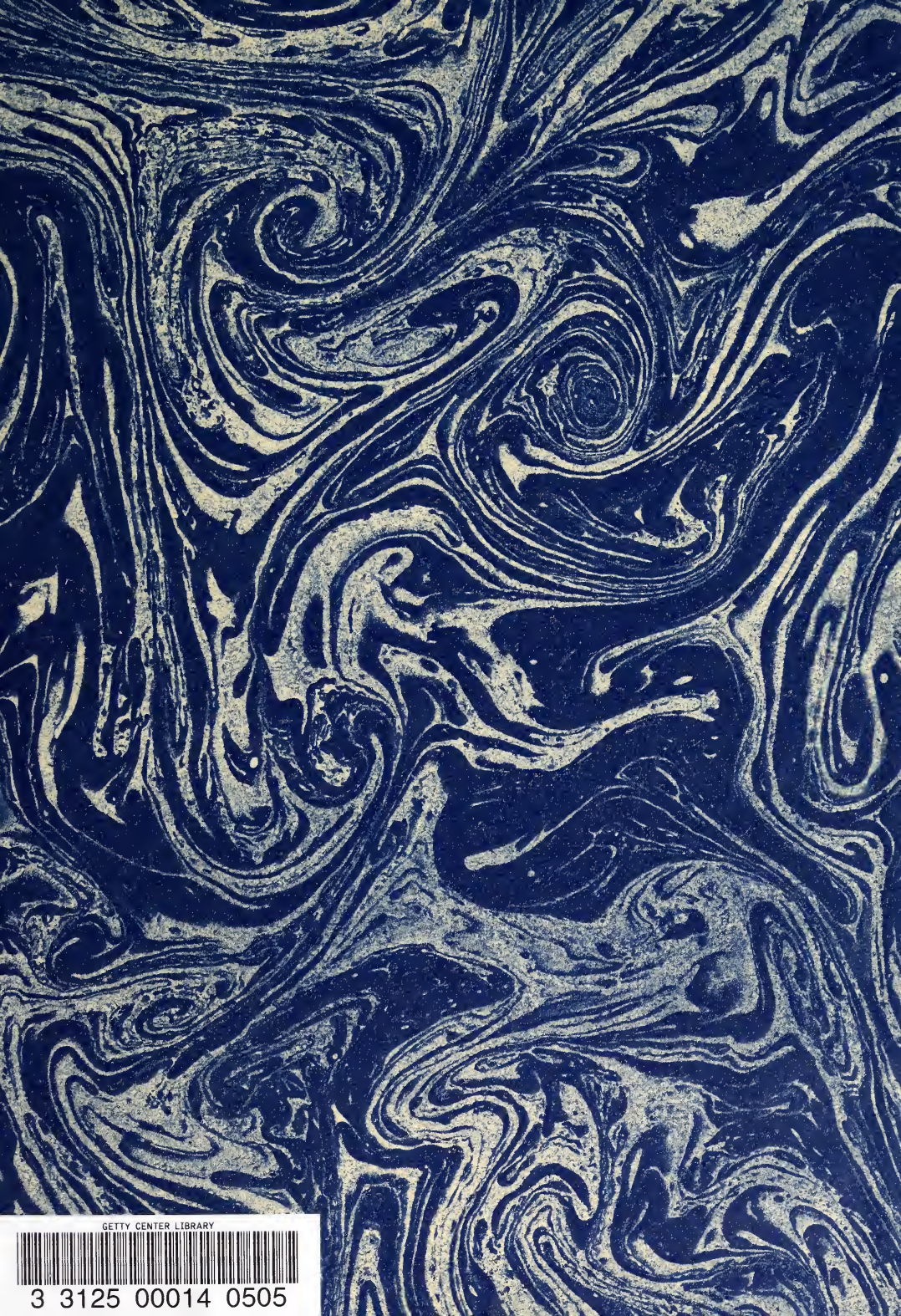

GETTY CENTER LIBRARY

3 3125 00014 0505

